

*ISTRAŽIVANJE O EKOLOŠKOJ SVIJESTI
GRAĐANA CRNE GORE*

B | T | D The Balkan Trust
for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

 Norwegian Embassy
Belgrade

JUN 2021

Uvod i cilj istraživanja

U dobu klimatske krize kao jedne od najvećih prijetnji po čovječanstvo, značaj zaštite životne sredine je uveliko prepoznat od strane različitih aktera. Upravo zbog toga, zaštita životne sredine odavno ne predstavlja tzv. „pitanje konsenzusa“, odnosno tema na koju različiti politički i društveni akteri-stejkholderi imaju slične stavove. Iako je deklarativno prihvatanje značaja zaštite životne sredine najčešće unisono, spremnost za konkretne reforme na ovom planu je pitanje skale, uslovljeno kako ličnom i političkom voljom, tako i kontekstom, poput ekonomskih i finansijskih okolnosti koje mogu usloviti tzv. „zelenu tranziciju“.

Istovremeno, kompleksni set pitanja koja se tiču zaštite životne sredine je za Crnu Goru naročito važan i zbog značaja istog u predpristupnim pregovorima o članstvu u Evropskoj uniji (EU). Iako su pitanja koja se odnose na zaštitu životne sredine u najvećem dijelu adresirana *Poglavljem 27 – Životna sredina*, može se sa pravom zaključiti da je budućnost životne sredine uslovljena i sadržajem ostalih poglavlja u okviru pregovaračkog procesa. Bez kvalitetnih institucija (Poglavlje 34), odgovarajuće socijalne politike (Poglavlje 19) ili održivog ribarstva (Poglavlje 13), nije moguće adekvatno odgovoriti na mnogobrojne i, po prirodi međusektorske, izazove koje zaštita životne sredine iziskuje.

„Istraživanje o ekološkoj svijesti građana Crne Gore,“ je motivisano upravo značajem ove teme za Crnu Goru i njenu budućnost. Kao takvo, istraživanje pokriva četiri ključna i međusobno povezana aspekta-teme:

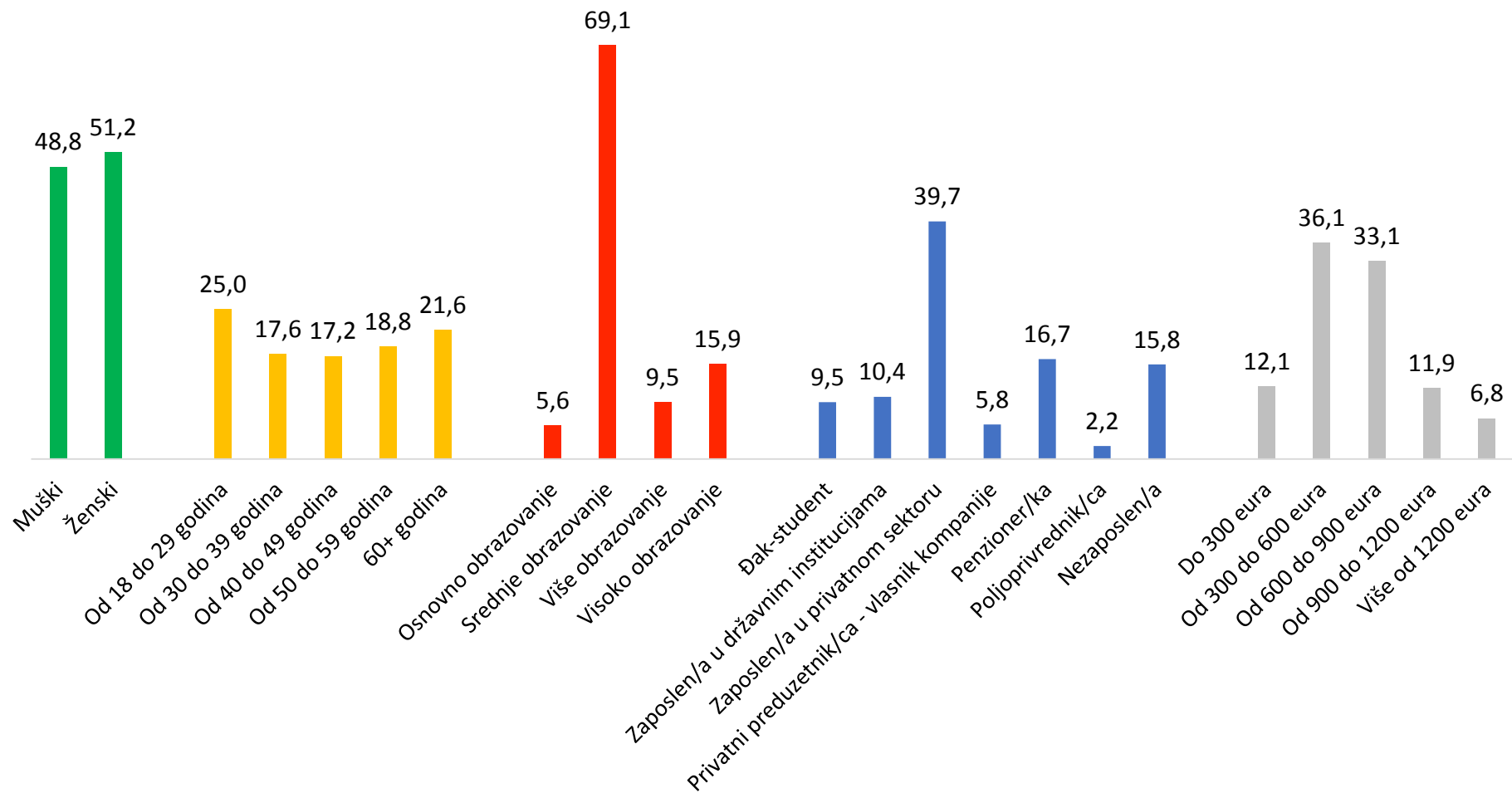
1. Upravljanje otpadom
2. Kvalitet vazduha
3. Kvalitet vode
4. Zastita prirode

Rezultati istraživanja imaju za cilj stvaranje osnova za konkretne preporuke u vidu javnih politika u oblasti zaštite životne sredine, ali i stvaranje edukativnih sadržaja kojima se mogu stvoriti preduslovi za odgovorniji odnos prema životnoj sredini u Crnoj Gori.

METODOLOGIJA

Realizacija:	Prikupljanje podataka obavljeno u periodu od 16. do 23. maja 2021. godine
Uzorački okvir:	Građani Crne Gore stariji od 18 godina po popisu iz 2011. godine
Veličina uzorka:	1002
Tip uzorka:	Troetapni, stratifikovani, slučajni uzorak
Tip istraživanja:	CAPI prosječne dužine 15 minuta

SOCIO-DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE UZORKA

Ključni rezultati

- 62.5% građana bi dalo dio svog ličnog dohotka za zaštitu životne sredine, *pod uslovom kada bi bili sigurni da će se novac zaista iskoristiti u te svrhe.*
- 39.4% ispitanika smatra da ne može značajnije da utiče na životnu sredinu, dok 36.5% smatra da nema svrhe da doprinose zaštiti životne sredine, ako to ne čine i ostali građani. Činjenica da skoro 40% stanovništva ne vjeruje da može imati značajniji uticaj na životnu sredinu te da se slični procenti odnose i na stavove o potrebi zaštite životne sredine ali i sumnju u njihovu vjerodostojnost, ukazuje na to da građani Crne Gore i dalje nemaju potreban nivo svijesti o ovim pitanjima.
- Slično je i sa percepcijom pitanja životne sredine kao prioritetnog za Crnu Goru. Trećina ispitanika se djelimično ili u potpunosti usaglasila sa tvrdnjom da zaštita životne sredine jeste jedno od prioritetnih pitanja za Crnu Goru, dok je trećina ispitanika bila protiv, uz skoro trećinu ispitanika koji se nisu opredijelili za pozitivan ili negativan stav na ovu konstataciju.
- Na konstataciju da su „mnoge tvrdnje o ugroženosti životne sredine pretjerane“, koja na svoj način reflektuje aktuelnu debatu o klimatskim promjenama, prilično daleku trenutnom crnogorskom društvenom i političkom kontekstu, rezultati su nešto manje balansirani. Prvo, primjetna je razlika između onih koji nisu podržali ovakvu konstataciju (36.2) nasuprot onih koji jesu (26.1%). Iako je čak 37.7% ispitanika bilo neodlučno, svega 6.3 procenta bilo je u potpunom saglasju sa gorepomenutom konstatacijom.
- Diskurs o „održivom razvoju“, koji implicira harmoniju-ravnotežu ekonomskog i ekološkog domena, odnosno argumente ka postepenim i umjerenim reformama u ekonomiji nasuprot radikalnog preispitivanja načina proizvodnje, distribucije i potrošnje, je dominantan ne samo u institucijama, već i među ispitanicima. Skoro polovina ispitanika je smatrala da je harmonija između (zamišljene) ekonomske i ekološke ravni prioritet, dok je još skoro trećina dala prednost ekonomskom aspektu u odnosu na zaštitu životne sredine. Iako ovaj rezultat ne treba da čudi u (post)tranzicionom društvu koje nije obezbjedilo materijalni osnov za kompleksne i finansijski izazovne ekološke reforme (u skladu sa postmaterijalističkom teorijom Ronalda Ingharta), jasno je da se teme zaštite životne sredine u crnogorskom društvu i dalje isključivo posmatraju kroz finansijsku prizmu.
- Novčana motivacija nije dovoljna za odgovorno ponašanje prema zaštiti životne sredine.
- I pored takvog „cost-benefit“ posmatranja životne sredine i njene zaštite, u istraživanju je primjetna kritika trenutnog stanja u sistemu upravljanja otpadom, ali i kvalitetu vode i vazduha. Pomenute kritike se najčešće odnose na odnos institucija i relevantnih službi, a manje na samokritiku „ličnih praksi“ koje potencijalno doprinose zagađivanju životne sredine. Interesantan primjer odnosi se na stav o ličnom doprinosu zagađivanju voda, gdje je čak četiri petine ispitanika (81.2%) odgovorilo da vodu zagađuje „nimalo“ ili „beznačajno“.

- Iako je svaka procjena nivoa znanja i informisanosti stanovništva o ekološkim navikama, odnosno spektra korisnih praksi sa ciljem zaštite životne sredine relativna, može se zaključiti da je približan procenat građani/građanke Crne Gore koji (ni)su upoznati sa benefitima koje donosi selektivno odlaganje otpada.
- Skoro 70% ispitanika ne vodi računa o porijeklu otpada prije njegovog odlaganja. Sudeći po odgovorima, kontejneri bi značajno (56.6%) riješili problem neselektivnog odlaganja otpada.
- I pored ekspanzije nekonvencionalnih i elektronskih medija kojima (crnogorsko) društvo svjedoči proteklih godina, informisanje o temama koje se bave zaštitom životne sredine i dalje se dominantno vrši putem televizije (54.7%). U skladu sa ovim, potrebno je i razmotriti komunikacione strategije sa ciljem podizanja društvene svijesti o ekološkim problemima.
- Produkt podaničke političke kulture (nasuprot participativnoj) koja se prevashodno ogleda u „pasivnom, promatračkom i fatalističkom“ (Knežević, 2007, 80) odnosu prema političkom sistemu je i nedostatak informisanosti u odnosu na ključne dokumente kojima se prati i provjerava uticaj određenih aktivnosti na životnu sredinu, poput Procjene uticaja na zaštitu životne sredine. Neinformisanost u odnosu na ključne dokumente posljeduje i relativno niskom participacijom, poput učešća na Javnim raspravama.
- U tom kontekstu, približno identični odgovori na pojedina pitanja u poređenju sa sličnim istraživanjem sprovedenim 1994. godine ukazuju na to da su načelni stavovi o životnoj sredini u crnogorskom društvu ostali nepromijenjeni.
- Konačno, interesantni su i društveno-ideološki i etički stavovi u odnosu na zaštitu životne sredine. Samo jedan od pet ispitanika nije sklon podržati zaštitu životne sredine (voda) zbog budućih generacija, a sličan procenat se dobija i na pitanja koja se odnose na zaštitu zarad „upotrebe voda u budućnosti“. Samim tim, razumijevanje ekoloških prijetnji u širem vremenskom kontinuumu, naročito kroz frejm o „budućnosti“, može biti naročito djelotvoran. Neophodno je i naglasiti kontradiktornost u odgovorima na pojedina pitanja (npr. identična podrška vidu eko-autoritarizma i decentralizaciji u donošenju ekoloških politika), koja oslikava potrebu za daljim radom na edukaciji i komuniciranju ekoloških pitanja u budućnosti.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

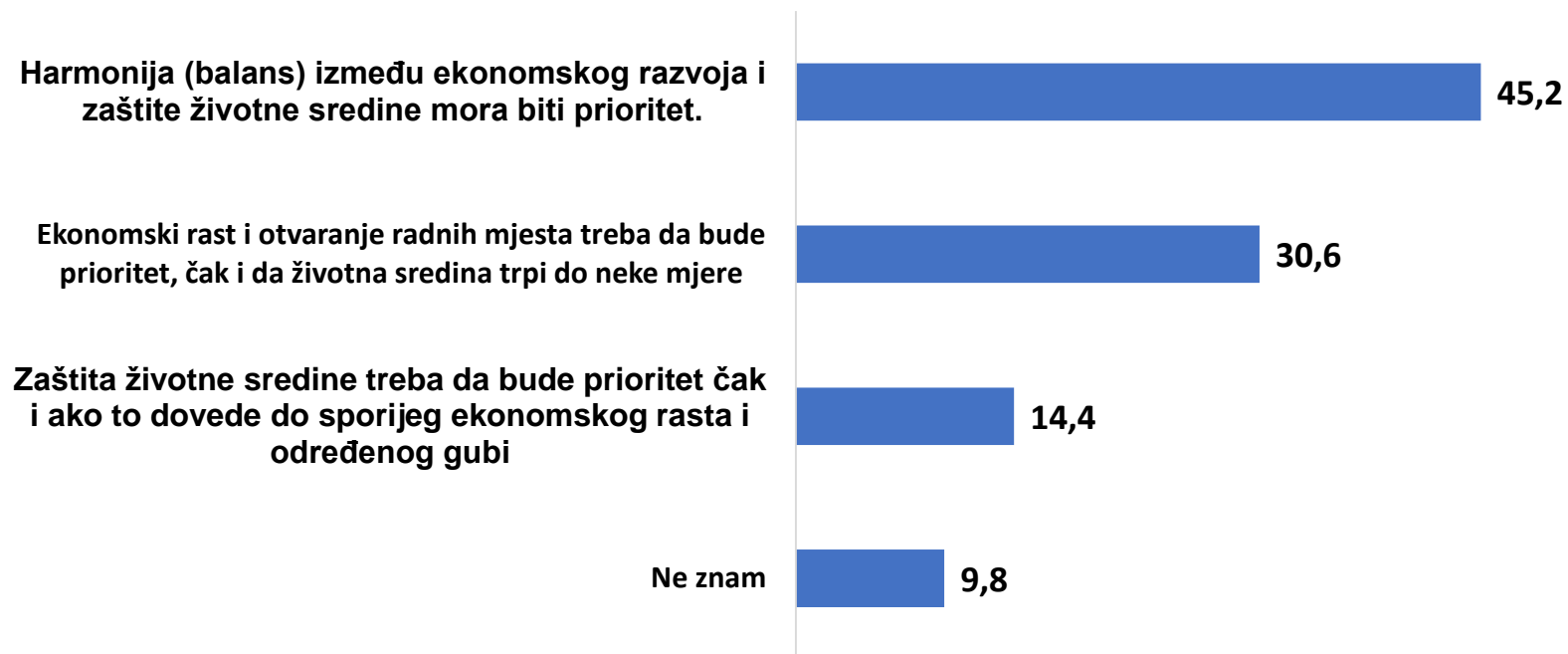
U kojoj mjeri se slažete ili ne slažete sa sljedećim tvrdnjama?

	U potpunosti se slažem	Slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Ne slažem se	Uopšte se ne slažem
Dao/la bih dio svog dohotka kad bih bio/la siguran/a da će se novac iskoristiti za spriječavanje zagađivanja životne sredine	14.8	47.7	19.7	7.8	10
Osoba poput mene ne može značajnije da utiče na životnu sredinu	14.3	25.1	21.7	22	16.9
Postoje mnogo važnije stvari u životu od zaštite životne sredine	10.5	24.3	31.6	21.4	12.2
Nema svrhe da ja doprinosim zaštiti životne sredine ukoliko i drugi ne čine isto	11.2	25.3	27.4	20.9	15.2
Mnoge tvrdnje o ugroženosti životne sredine su pretjerane	6.3	19.8	37.7	20.9	15.3

62.5% (u potpunosti se slažem + slažem se) građana bi dalo dio svog ličnog dohotka za zaštitu životne sredine, pod uslovom kada bi bili sigurni da će se novac zaista iskoristiti u te svrhe.

39.4% ispitanika smatra da ne može značajnije da utiče na životnu sredinu, dok 36.5% smatra da nema svrhe da doprinese zaštiti životne sredine, ako to ne čine i ostali građani.

Ovo su izjave koje ljudi daju tokom diskutovanja o zaštiti životne sredine i ekonomskom razvoju. Kojoj od ovih izjava je bliža Vaša pozicija?

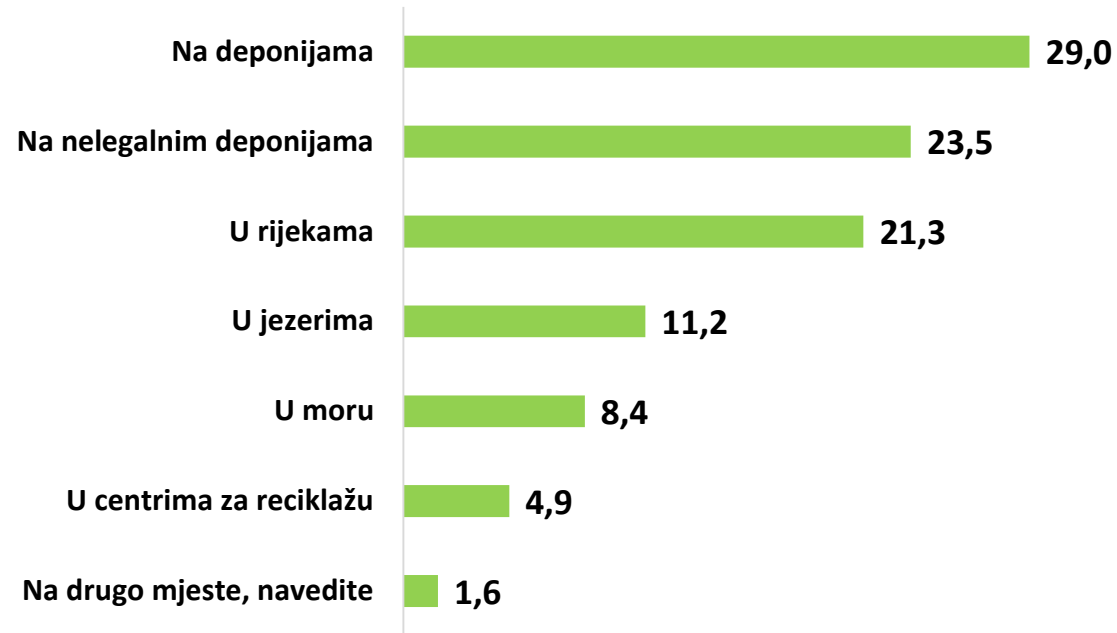
Očekivano, najveći procent ispitanika (45.2%) smatra da harmonija između ekonomskog razvoja i zaštite životne sredine mora da bude prioritet vlasti i crnogorskog društva. Interesantno je da je veći procent građana (30.6%) koji daju prioritet ekonomskom rastu i otvaranju radnih mjesta u odnosu na one koji smatraju da zaštita životne sredine treba da bude prioritet (14.4%). Gotovo svaki deseti građanin nema stav o ovom pitanju.

Prema mišljenju građana Crne Gore, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, kao i Agencija za zaštitu životne sredine su institucije koje su nadležne za zaštitu životne sredine.

UPRAVLJANJE OTPADOM

Gdje završava većina otpada u Crnoj Gori?

Svega 29% ispitanika smatra da otpad u Crnoj Gori uglavnom završi na zvaničnim-legalnim deponijama, dok je nešto manji procent ispitanika (23.5%) odgovorio da se otpad odlaze na nelegalnim deponijama, odnosno u rijekama (21.3%).

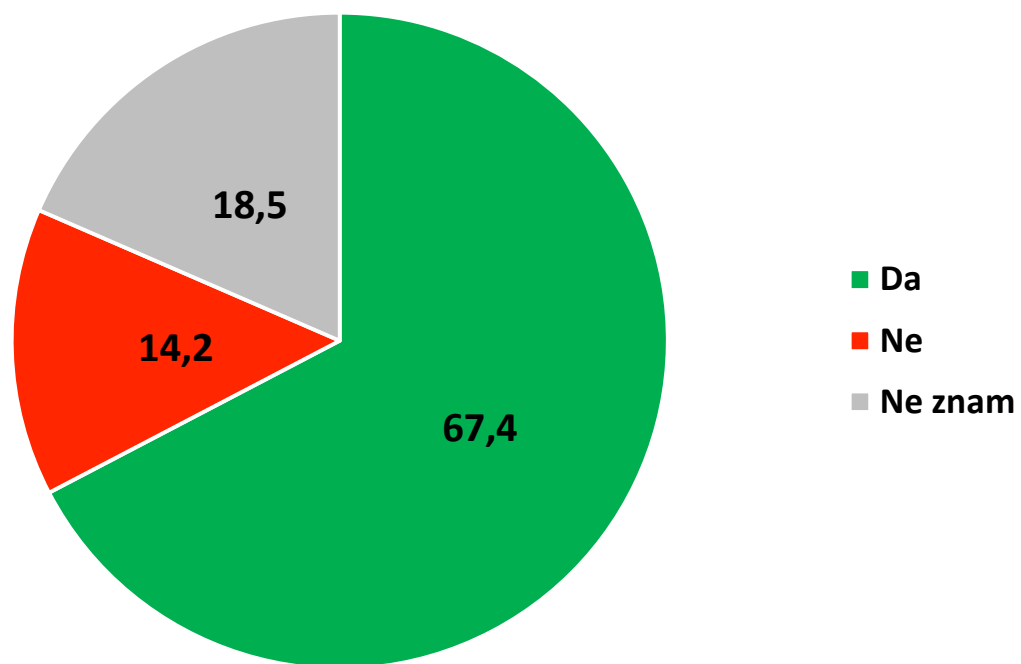
Gdje završava većina otpada u Crnoj Gori?

		Na deponijama	U rijekama	U jezerima	U moru	U centrima za reciklažu	Na nelegalnim deponijama	Na drugo mjesto
POL	Muški	71.4	51.5	26.4	19.4	11.2	59.9	3.9
	Ženski	71.2	53.2	28.8	21.8	12.9	55.8	4.1
STAROST	Od 18 do 29 godina	63.6	59.6	28.8	25.6	10.8	55.6	2.8
	Od 30 do 39 godina	78.4	55.1	33.0	24.4	13.1	57.4	4.5
	Od 40 do 49 godina	77.3	55.2	30.2	20.3	12.8	60.5	2.3
	Od 50 do 59 godina	68.6	46.8	22.9	20.2	12.8	60.6	3.2
	60+ godina	71.8	44.4	24.1	12.5	11.6	56.0	6.9
OBRAZOVANJE	Osnovno obrazovanje	76.8	26.8	17.9	10.7	1.8	39.3	1.8
	Srednje obrazovanje	70.4	56.4	29.0	20.8	12.4	57.8	4.3
	Više obrazovanje	83.2	46.3	27.4	20.0	13.7	61.1	1.1
	Visoko obrazovanje	66.0	47.8	25.2	23.9	13.2	62.3	5.0
Mjesečni prihodi domaćinstva	Do 300 eura	70.0	32.2	24.4	10.0	7.8	50.0	11.1
	Od 300 do 600 eura	75.8	50.9	29.4	18.6	14.9	55.4	4.1
	Od 600 do 900 eura	68.4	59.9	33.2	21.9	10.1	56.3	2.8
	Od 900 do 1200 eura	70.8	60.7	36.0	31.5	11.2	59.6	1.1
	Više od 1200 eura	66.7	43.1	19.6	21.6	11.8	45.1	3.9

U odnosu na sistem odlaganja otpada, naročito su kritički bili nastrojeni ispitanici sa srednjim i visokim obrazovanjem (više od osnovnih studija).

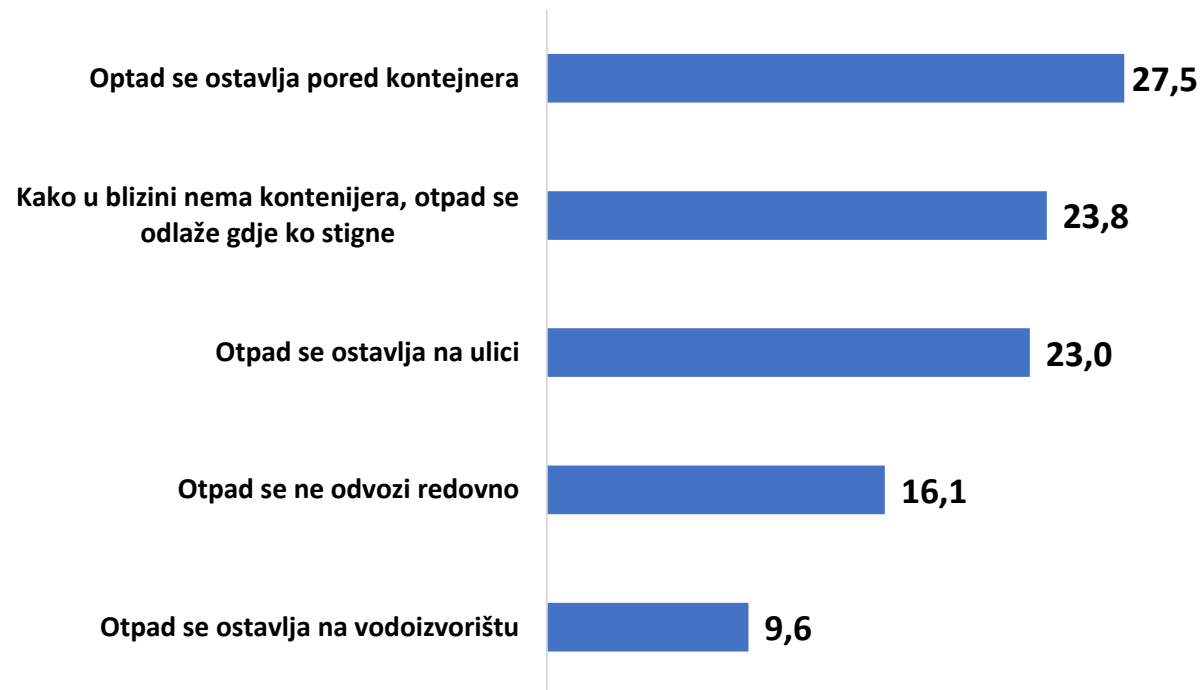
Takođe je interesantna i činjenica da postoji korelacija između kritike sistema odlaganja otpada i mjesečnih primanja: što ispitanik/ca ima veća mjesečna primanja, vjerovatnije je da će smatrati da se odlaganje otpada u Crnoj Gori ne vrši onako kako bi trebalo.

Da li ste saglasani sa tvrdnjom da trenutni sistem odlaganja otpada zagađuje životnu sredinu?

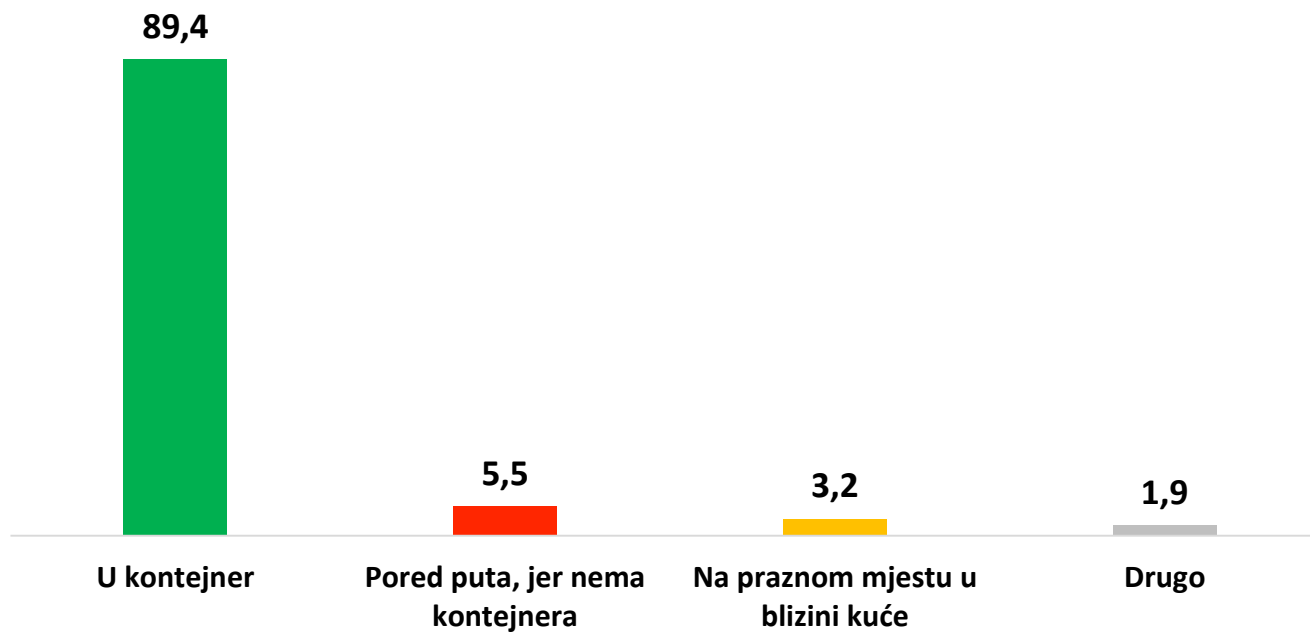
Kao što je i navedeno u ključnim nalazima ovog istraživanja, čak dvije trećine ispitanika smatra da trenutni sistem odlaganja otpada u Crnoj Gori ima štetan uticaj na životnu sredinu.

Ispitanici koji smatraju da trenutni sistem odlaganja otpada u Crnoj Gori ima štetan uticaj na životnu sredinu, kao glavni razlog za takav stav ističu:

Da se otpad ostavlja pored kontejnera stav je 27.5% ispitanika. Četvrtina ispitanika ovaj stav obrazlaže činjenicom da otpad ne odlaže u za to predviđena mjesta, odnosno da se isti ostavlja na ulici (23%), ne odvozi redovno (16.1%) ili se ostavlja na vodoizvorištu (9.6%).

Gdje odlažete kućni otpad?

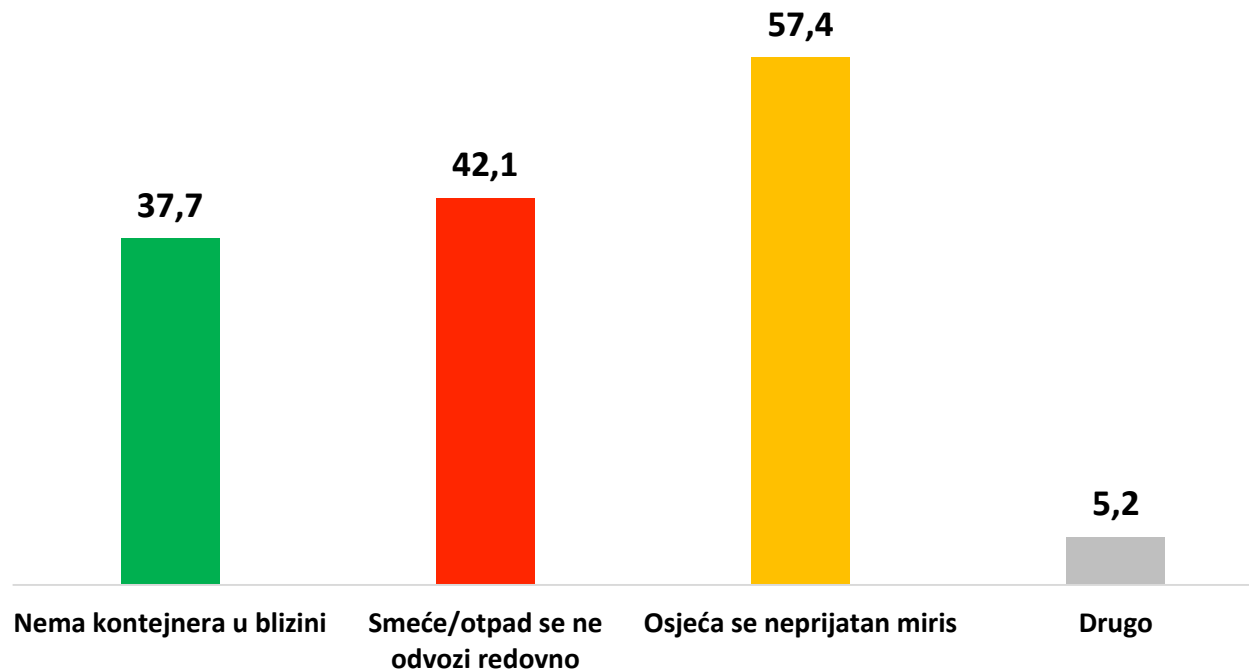

9 od 10 ispitanika tvrdi da svoj otpad odlaže u za to predviđena mjesta – kontejnere.

		Gdje odlažete kućni otpad?			
		U kontejner	Pored puta, jer nema kontejnera	Na praznom mjestu u blizini kuće	Drugo, navesti
POL	Muški	88.1	6.1	3.7	2.0
	Ženski	90.6	4.9	2.7	1.8
STAROST	Od 18 do 29 godina	91.2	4.4	2.0	2.4
	Od 30 do 39 godina	89.8	4.5	4.0	1.7
	Od 40 do 49 godina	90.1	5.2	3.5	1.2
	Od 50 do 59 godina	91.0	4.8	2.7	1.6
	60+ godina	85.2	8.3	4.2	2.3
OBRAZOVANJE	Osnovno obrazovanje	76.8	14.3	7.1	1.8
	Srednje obrazovanje	88.4	5.5	3.5	2.6
	Više obrazovanje	93.7	4.2	2.1	0.0
	Visoko obrazovanje	95.6	3.1	1.3	0.0
Mjesečni prihodi domaćinstva	Do 300 eura	85.6	8.9	4.4	1.1
	Od 300 do 600 eura	85.9	6.7	4.8	2.6
	Od 600 do 900 eura	85.8	7.3	4.0	2.8
	Od 900 do 1200 eura	93.3	5.6	1.1	0.0
	Više od 1200 eura	90.2	3.9	5.9	0.0

Kada su u pitanju navike ispitanika, otpad na ulici ili drugim lokacijama koje za to nisu predviđene, najčešće odlažu stariji građani/ke, ali i oni sa osnovnim obrazovanjem. Sa jedne strane, ovo upućuje na potencijalni problem pristupa kontejnerima, koji se naročito odnosi na distancu kontejnera od pojedinih naselja ili kuća. Sa druge strane, rezultati upućuju na ulaganje većih napora u edukaciju stanovništva o odlaganju otpada i tzv. „kruženju otpada u prirodi“.

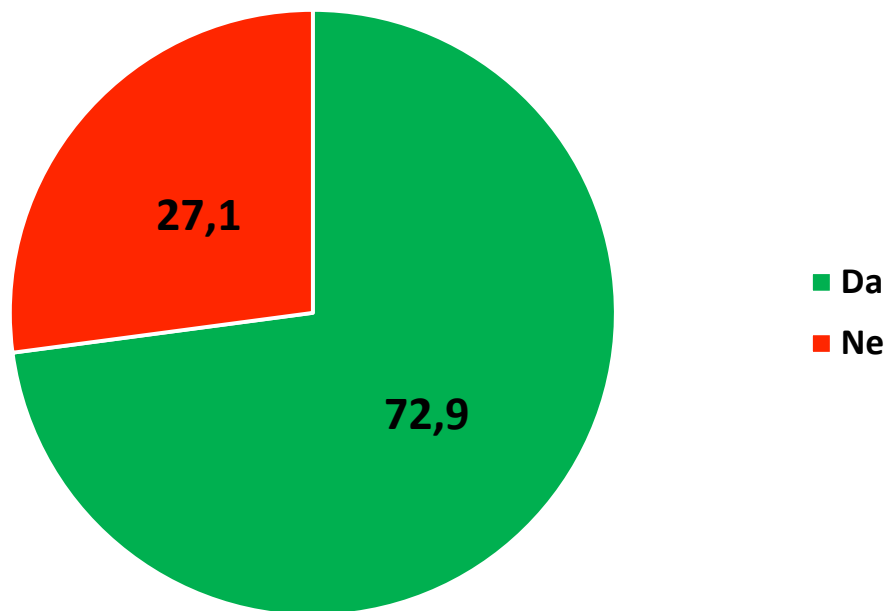
Koji su problemi sa kojima se suočavate prilikom odlaganja otpada?

Među izazovima koji se odnose na odlaganje otpada, ispitanici najčešće navode neprijatan miris, ali i činjenicu da se otpad ne odvozi redovno.

Ovakvi rezultati implicitno upućuju na nezadovoljstvo sistemom odlaganja otpada, na koji **građani/ke prosječno troše 5.67 eura mjesečno.**

Da li ste čuli za selektivno odlaganje otpada?

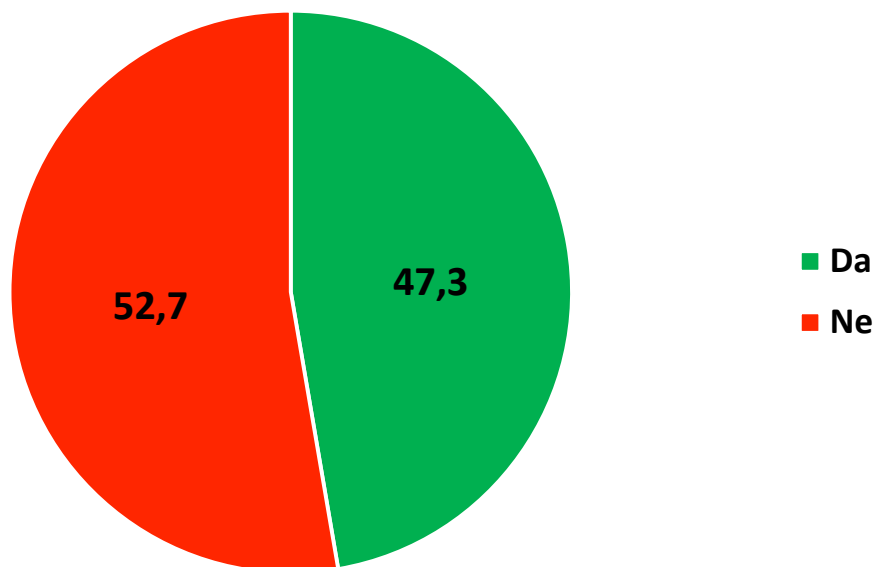
Nasuprot percepcije pojedinaca o (sopstvenom) ponašanju u procesu odlaganja otpada, stoji i neinformisanost o sortiranju i selektivnom odlaganju otpada, za koje je, doduše, čulo 73% ispitanika.

		Da li ste čuli za selektivno odlaganje otpada?	
		Da	Ne
POL	Muški	71.8	28.2
	Ženski	73.9	26.1
STAROST	Od 18 do 29 godina	79.2	20.8
	Od 30 do 39 godina	86.4	13.6
	Od 40 do 49 godina	76.7	23.3
	Od 50 do 59 godina	73.4	26.6
	60+ godina	50.9	49.1
OBRAZOVANJE	Osnovno obrazovanje	26.8	73.2
	Srednje obrazovanje	70.4	29.6
	Više obrazovanje	83.2	16.8
	Visoko obrazovanje	93.7	6.3
Mjesečni prihodi domaćinstva	Do 300 eura	45.6	54.4
	Od 300 do 600 eura	68.8	31.2
	Od 600 do 900 eura	74.9	25.1
	Od 900 do 1200 eura	86.5	13.5
	Više od 1200 eura	90.2	9.8

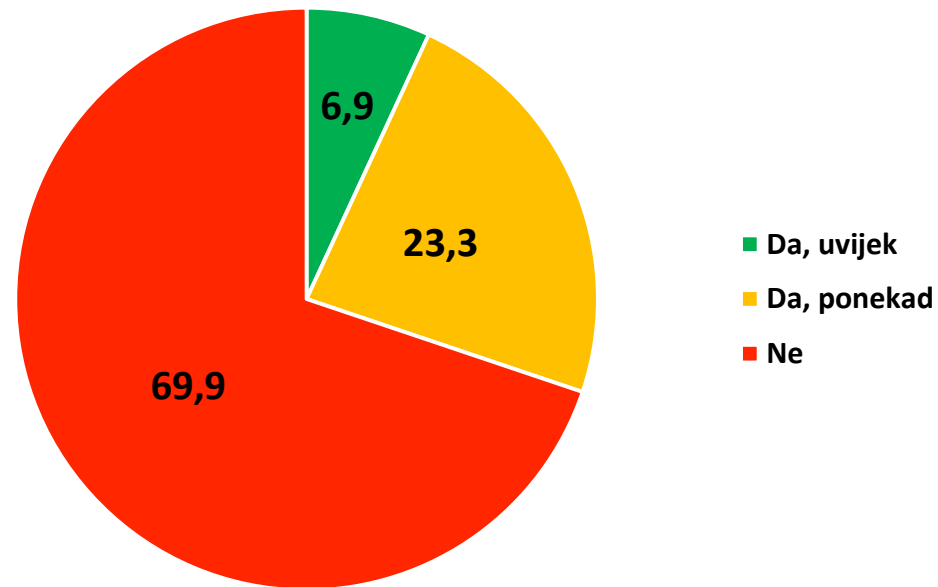
Informisanost o ovom pitanju po pravilu raste sa stepenom obrazovanja (od 26.8% ispitanika sa osnovnim obrazovanjem do čak 93.7% sa visokim obrazovanjem) ali i mjesečnim prihodima (45.6% ispitanika sa mjesečnim prihodima do 300 eura nasuprot 90.2% ispitanika sa prihodima višim od 1200 eura).

Da li ste upoznati sa benefitima koje donosi selektivno odlaganje otpada?

Više od polovine (52.7%) ispitanika koji su čuli za selektivno odlaganje otpada je upoznato sa benefitima sortiranja otpada. Posmatrano po strukturi ispitanika, statistički značajne razlike postoje po nivou obrazovanja i mjesečnim prihodima domaćinstva. Naime, postoji pozitivna korelacije između nivoa obrazovanja i upoznatosti sa benefitima selektivnog odlaganja otpada, a ista je situacija i sa visinom mjesečnih primanja.

Da li prilikom odlaganja otpada vodite računa o njegovom tipu/porijeklu?

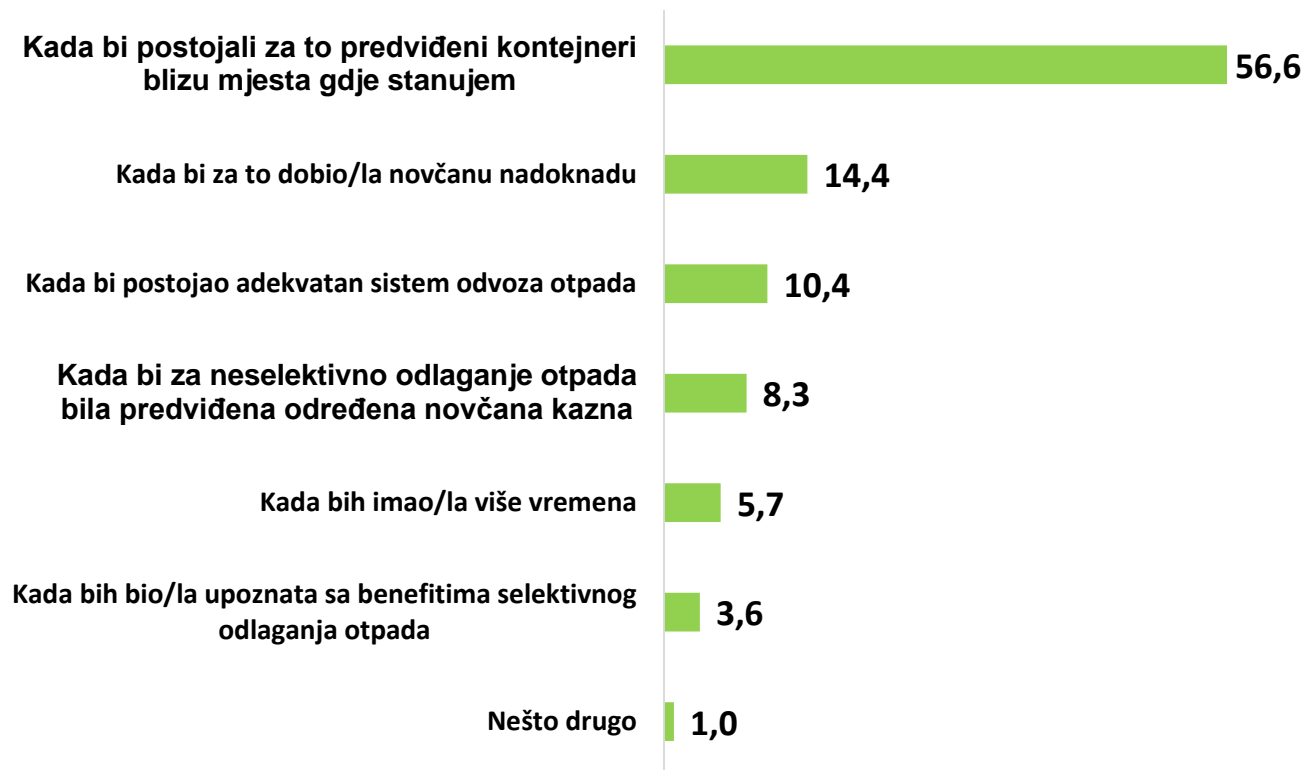
Skoro 70% ispitanika ne vodi računa o porijeklu otpada prije njegovog odlaganja.

Ukoliko prilikom odlaganja otpada ne vodite računa o njegovom porijeklu, koji je GLAVNI razlog za to?

Kao ključni razlog za činjenicu da ne selektiraju otpad u svojim domaćinstvima, ispitanici/e navode nepostojanje kontejnera za selektivno odlaganje otpada (44%) u njihovoj blizini.

Pod kojim uslovima bi počeli da primjenjujete selektivno razvrstavanje otpada?

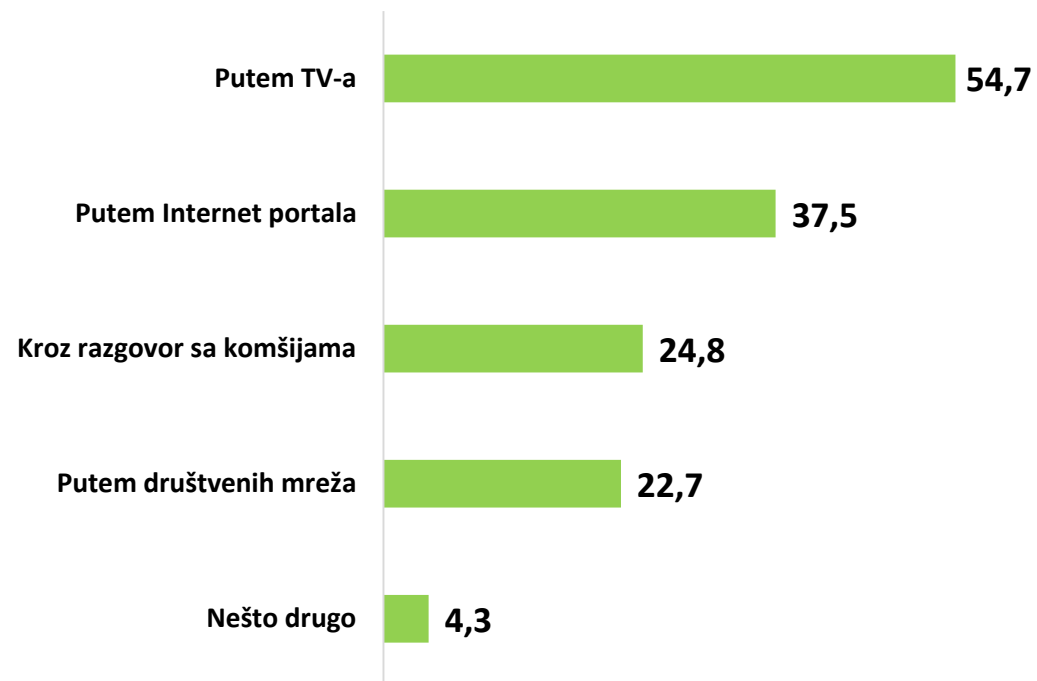
Sudeći po odgovorima, kontejneri bi značajno (56.6%) riješili problem neselektivnog odlaganja otpada, dok su neki ispitanici takođe naveli novčane nadoknade (14.4%) ili adekvatniji sistem odvoza otpada (10.4%) kao potencijalno motivišuće okolnosti.

Pod kojim uslovima bi počeli da primjenjujete selektivno razvrstavanje otpada?

		Kada bi postojali za to predviđeni kontejneri blizu mjesta gdje stanujem	Kada bi za to dobio/la novčanu nadoknadu	Kada bi za neselektivno odlaganje otpada bila predviđena određena novčana kazna	Kada bih imao/la više vremena	Kada bih bio/la upoznata sa benefitima selektivnog odlaganja otpada	Kada bi postojao adekvatan sistem odvoza otpada	Nešto drugo
POL	Muški	56.4	16.8	9.1	5.1	3.1	8.0	1.4
	Ženski	56.7	12.0	7.4	6.3	4.0	12.9	0.6
STAROST	Od 18 do 29 godina	54.4	19.3	9.9	5.3	1.8	8.2	1.2
	Od 30 do 39 godina	61.2	11.7	9.7	2.9	3.9	10.7	0.0
	Od 40 do 49 godina	56.5	16.5	6.1	3.5	5.2	11.3	0.9
	Od 50 do 59 godina	56.8	17.4	4.5	5.3	2.3	12.9	0.8
	60+ godina	55.9	7.8	10.1	9.5	5.0	10.1	1.7
OBRAZOVANJE	Osnovno obrazovanje	41.2	5.9	13.7	9.8	9.8	19.6	0.0
	Srednje obrazovanje	59.7	17.1	7.0	5.0	3.1	7.2	1.0
	Više obrazovanje	43.5	11.3	12.9	3.2	4.8	22.6	1.6
	Visoko obrazovanje	56.3	4.2	9.9	9.9	1.4	16.9	1.4
Mjesečni prihodi domaćinstva	Do 300 eura	54.5	11.7	10.4	3.9	7.8	11.7	0.0
	Od 300 do 600 eura	59.5	8.6	6.5	5.9	5.4	11.9	2.2
	Od 600 do 900 eura	54.0	22.7	8.0	6.3	1.1	8.0	0.0
	Od 900 do 1200 eura	46.3	25.9	18.5	1.9	1.9	5.6	0.0
	Više od 1200 eura	48.4	16.1	9.7	3.2	9.7	12.9	0.0

Interesantno je da nisu uočene statistički značajne pravilnosti u odnosu na pol, obrazovanje ili mjesečne prihode, te je svega 11.7% ispitanika koji mjesečno primaju ispod 300 eura navelo da bi novčana nadoknada uticala na njihovu naviku sortiranja otpada, nasuprot 25.9% onih kojima su mjesečna primanja između 900 i 1200 eura.

Na koji način se najčešće informišete o oblasti odlaganja i upravljanja otpada?

O procesu selekcije, upravljanja i odlaganja otpadom u Crnoj Gori ispitanici se najčešće informišu putem televizijskih prijemnika (54.7%), zatim internet portala (37.5%) i kroz razgovor sa komšijama (24.8%).

Na koji način se najčešće informišete o oblasti odlaganja i upravljanja otpada?						
		Putem Internet portala	Putem društvenih mreža	Putem TV-a	Kroz razgovor sa komšijama	Nešto drugo
POL	Muški	39.1	20.2	55.6	26.4	3.9
	Ženski	36.1	25.0	53.8	23.2	4.7
STAROST	Od 18 do 29 godina	51.2	34.0	38.0	14.0	6.8
	Od 30 do 39 godina	52.8	30.1	41.5	25.0	3.4
	Od 40 do 49 godina	42.4	26.2	60.5	29.1	1.2
	Od 50 do 59 godina	29.8	18.1	68.6	28.2	2.7
	60+ godina	12.0	4.6	68.1	30.6	6.0
OBRAZOVANJE	Osnovno obrazovanje	7.1	0.0	60.7	39.3	3.6
	Srednje obrazovanje	33.4	22.0	53.8	27.3	5.1
	Više obrazovanje	55.8	26.3	66.3	15.8	2.1
	Visoko obrazovanje	55.3	31.4	49.7	13.8	2.5
Mjesečni prihodi domaćinstva	Do 300 eura	14.4	13.3	73.3	25.6	7.8
	Od 300 do 600 eura	30.5	26.0	51.3	36.8	3.7
	Od 600 do 900 eura	41.7	24.3	49.4	31.2	2.8
	Od 900 do 1200 eura	52.8	20.2	40.4	20.2	5.6
	Više od 1200 eura	41.2	21.6	52.9	11.8	5.9

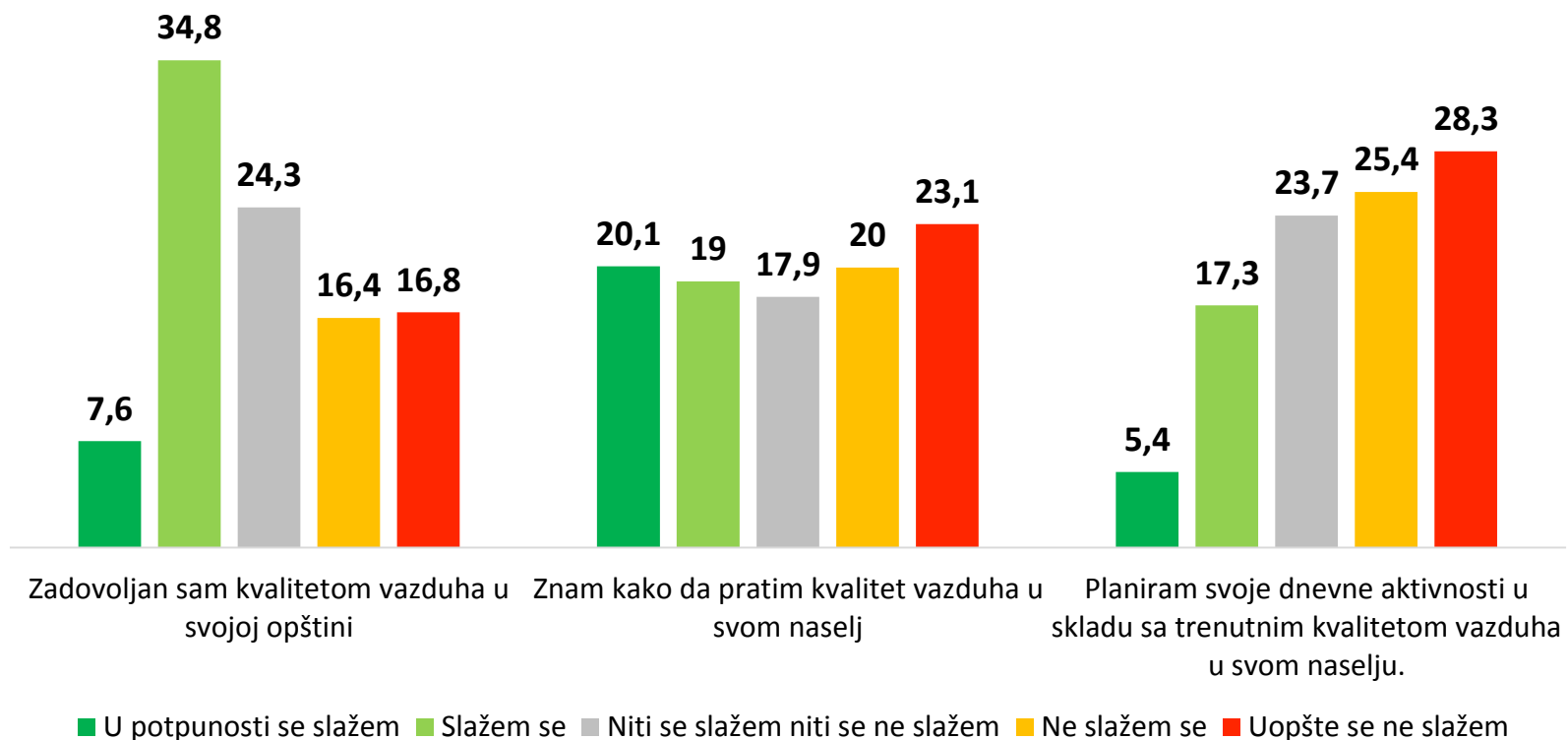
Većina ispitanika koji se o otpadu informišu putem interneta imaju između 18 i 39 godina, nakon čega taj procenat progresivno opada. Obrnuto proporcionalna je situacija sa informisanjem putem TV: što su ispitanici stariji, to je vjerovatnije da će se o odlaganju otpada informisati preko televizijskih ekrana. Da je internet kao sredstvo informisanja svojevrsni reflektor socijalne stratifikacije i društvene nejednakosti, govori i činjenica da, sa rastom primanja raste i vjerovatnoća da će se ispitanici informisati putem interneta. Interesantno je i da tzv. „word of mouth“, odnosno informisanje o otpadu kroz razgovor progresivno opada sa stepenom obrazovanja – što je stepen školske sprema veći, manja je vjerovatnoća da će se ispitanik informisati kroz razgovor sa komšijama ili drugim bliskim ljudima.

Raskorak između nezadovoljstva radom institucija, odnosno Javno-komunalnog preduzeća i relativno niskog stepena percepcije lične odgovornosti u procesu odlaganja otpada ukazuje na potrebu intenzivnije komunikacije između onih koji upravljaju ovim komunalnim poslovima i građana. Informisanost o upravljanju otpadom ali i prakse ispitanika u vezi sa odlaganjem istog ukazuju i na važnost edukacije, odnosno potrebe da se neki od ovih tehnički-kompleksnih procesa približe stanovništvu kako bi se bolje razumio njihov značaj. Ipak, istraživanje je i pokazalo da hipoteze o vezi nivoa obrazovanja i mjesečnih prihoda sa ekološki-prihvatljivim praksama u tretmanu otpada nisu empirijski utemeljene.

KVALITET VAZDUHA

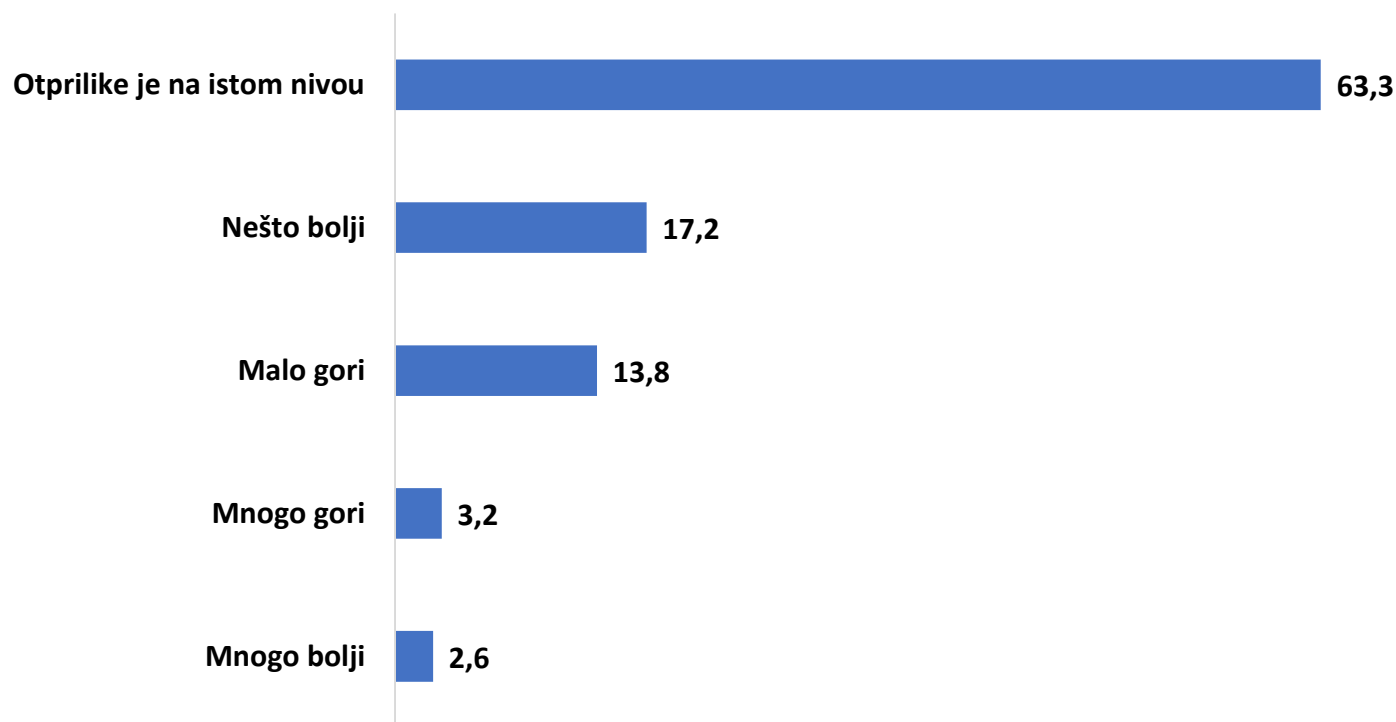
U kojoj mjeri se slažete ili ne slažete sa sljedećim tvrdnjama?

U odnosu na odlaganje otpada, kojim su ispitanici u ovom istraživanju uglavnom bili nezadovoljni, nešto drugačiji odgovori dati su na pitanja koja su se odnosila na kvalitet vazduha u Crnoj Gori. Tako je kvalitetom vazduha u svojoj opštini djelimično ili potpuno bilo zadovoljno 42.4% stanovništva, naspram 33.2% koji su bili djelimično ili potpuno nezadovoljni. Međutim, ovaj odgovor treba uzeti sa rezervom, budući da (iako neznatna) većina ispitanika ne zna kako da kontroliše kvalitet vazduha u svom naselju. Ono što posebno zabrinjava sa zdravstvenog aspekta, jeste činjenica da ispitanici većinski ne planiraju svoje dnevne aktivnosti u skladu sa kvalitetom vazduha (53.7% naspram 22.7%), što može

ukazati na visok rizik od pojave širokog spektra zdravstvenih tegoba respiratornog sistema u Crnoj Gori, nezavisno od pandemije izazvane COVID-19.

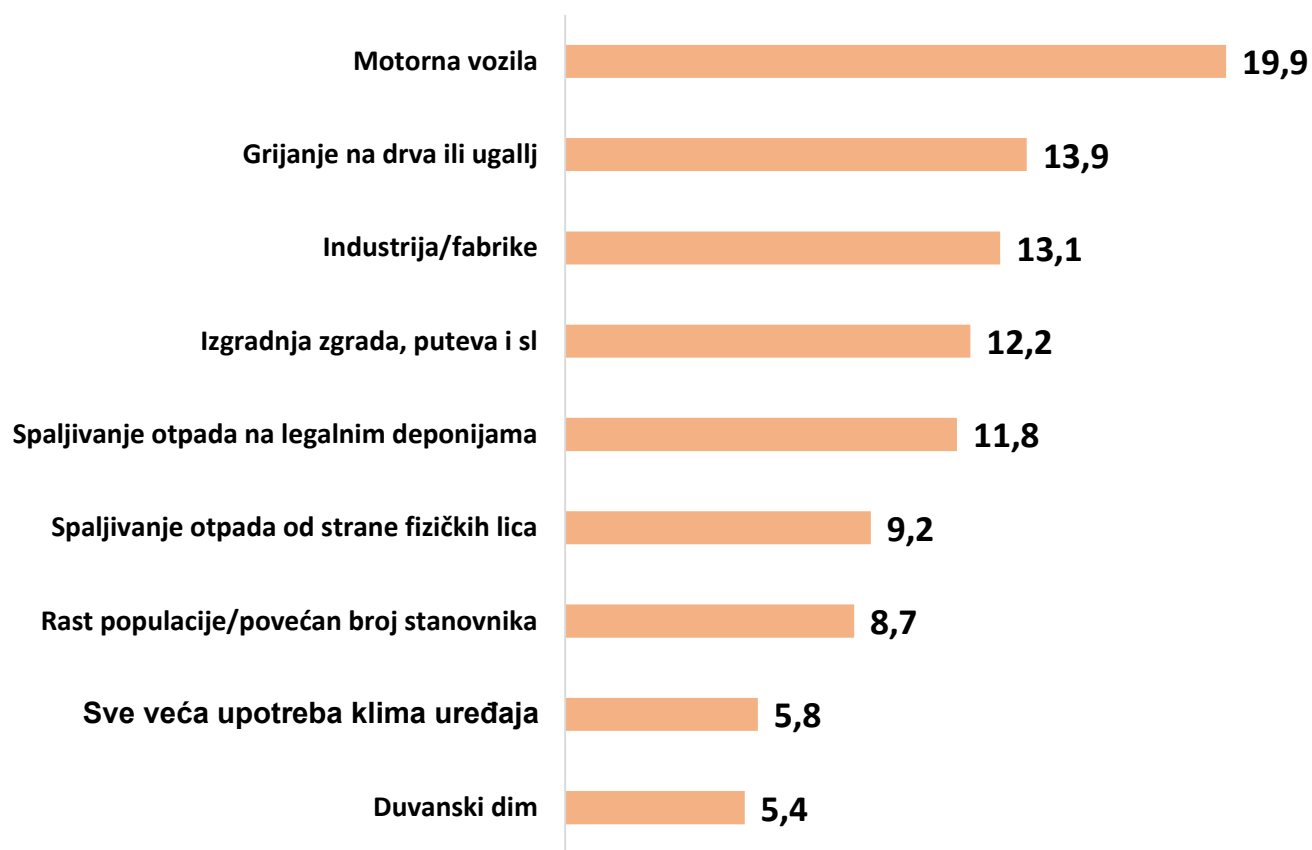
Kako bi ocijenili kvalitet vazduha u Vašem gradu u odnosu na prethodnu godinu?

Stavovi o kvalitetu vazduha u odnosu na prethodnu godinu, ukazuju na činjenicu da se stanje u ovoj segmentu prilično sporo mijenja. To ne treba da čudi imajući u vidu relativno kratak vremenski period na koji se odnosi poređenje, iako je period prošlogodišnjih „lokdauna“ i zaključavanja, ne samo u Crnoj Gori već i drugdje, umnogome uticao na kvalitet vazduha u 2020. u poređenju sa 2021. godinom. Interesantno je

i da ispitanici sa diplomom osnovnih studija (ne i masterom i doktoratom) tvrde da se kvalitet vazduha u ovoj godini poboljšao u odnosu na prošlu.

Šta mislite da je glavni uzrok zagađenja vazduha?

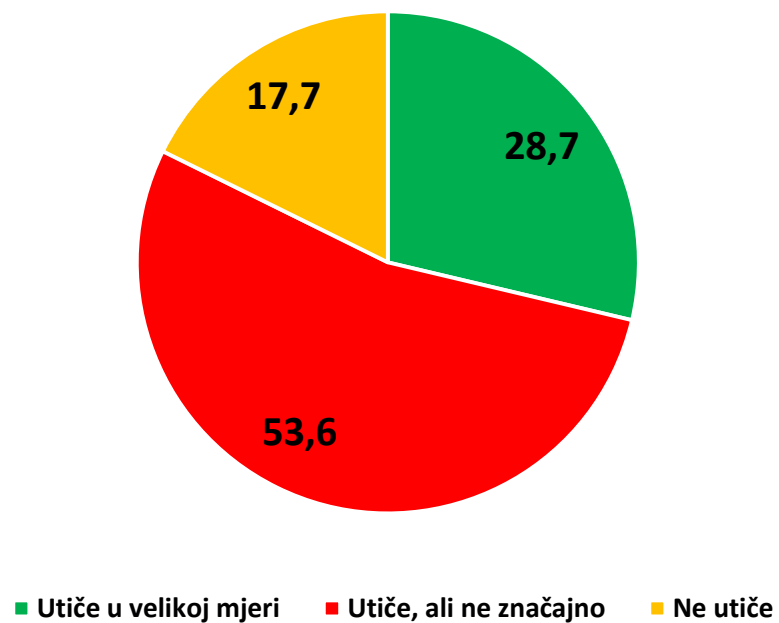

Kao glavni uzrok zagađenja vazduha, ispitanici/ce prevashodno vide motorna vozila (19.9%), a slijedi grijanje na drva (13.9%), industrijsko zagađenje (13.1%) i infrastrukturni projekti (12.2%).

Šta mislite da je glavni uzrok zagađenja vazduha?										
		Izgradnja zgrada, puteva i sl	Industrija/fabrike	Sve veća upotreba klima uređaja	Motorna vozila	Grijanje na drva ili ugallj	Rast populacije/povećan broj stanovnika	Duvanski dim	Spaljivanje otpada na legalnim deponijama	Spaljivanje otpada od strane fizičkih lica
POL	Muški	41.1	44.0	20.2	66.9	44.2	29.4	17.6	39.9	29.9
	Ženski	40.0	42.9	18.5	65.5	48.0	28.3	18.3	38.8	31.2
STAROST	Od 18 do 29 godina	37.2	40.4	20.4	69.2	44.0	28	17.2	37.6	29.2
	Od 30 do 39 godina	45.5	47.7	23.9	63.1	40.9	28.4	17.0	37.5	31.8
	Od 40 do 49 godina	44.2	47.1	16.3	68.0	47.1	30.2	16.3	46.5	32.6
	Od 50 do 59 godina	43.1	42.0	25.5	68.1	50.5	31.9	18.6	38.8	29.8
	60+ godina	35.2	41.7	11.6	62.0	48.1	26.4	20.4	37.5	30.1
OBRAZOVANJE	Osnovno obrazovanje	8.9	42.9	8.9	48.2	42.9	16.1	17.9	30.4	17.9
	Srednje obrazovanje	42.9	43.5	17.8	66.5	47.3	27.5	17.1	38.9	30.5
	Više obrazovanje	44.2	46.3	31.6	54.7	40.0	35.8	22.1	45.3	25.3
	Visoko obrazovanje	39.0	41.5	22.6	78.0	45.9	35.2	19.5	40.9	38.4
Mjesečni prihodi domaćinstva	Do 300 eura	26.7	48.9	13.3	60.0	64.4	20.0	12.2	33.3	28.9
	Od 300 do 600 eura	41.6	48.3	17.1	53.9	46.8	26.8	23.0	40.1	30.5
	Od 600 do 900 eura	48.2	39.3	26.3	64.0	50.6	26.7	16.6	39.7	30.8
	Od 900 do 1200 eura	52.8	43.8	28.1	65.2	43.8	24.7	24.7	44.9	37.1
	Više od 1200 eura	31.4	33.3	13.7	74.5	49.0	41.2	27.5	43.1	31.4

Sa stanovišta ekološke teorije, naročito je interesantan podatak da prenaseljenost, odnosno rast populacije (8.7%) sa problemom zagađenja vazduha povezuju prevashodno oni ispitanici sa mjesečnim prihodima većim od 1200 eura. Isto tako, grijanje na drva kao najveći problem za vazduh posmatraju ponajviše oni sa mjesečnim primanjima manjim od 300 eura, što je naročito interesantno, imajući u vidu da se na drva grije obično siromašniji sloj stanovništva.

Do kojeg nivoa zagađenje vazduha utiče na kvalitet Vašeg život?

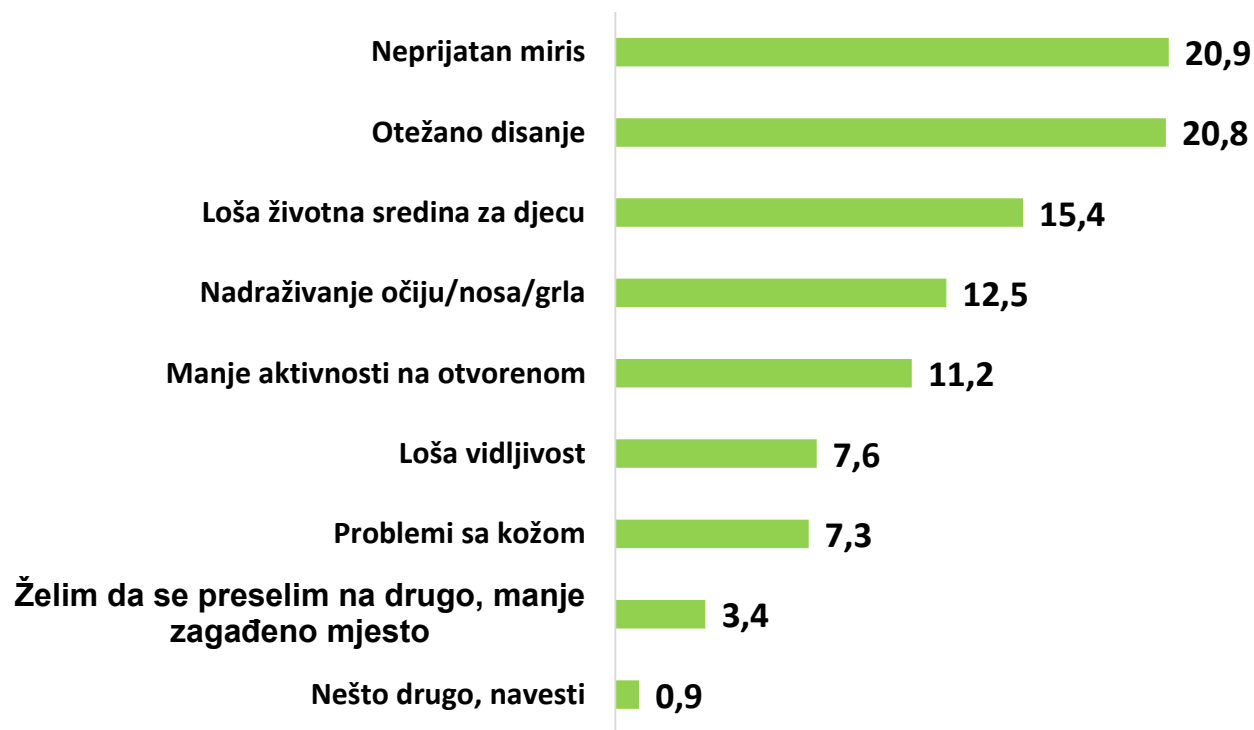

Više od polovine ispitanika smatra da zagađenost vazduha ne utiče u značajnoj mjeri na njihove svakodnevne aktivnosti.

Do kojeg nivoa zagađenje vazduha utiče na kvalitet Vašeg život?				
		Utiče u velikoj mjeri	Utiče, ali ne značajno	Ne utiče
POL	Muški	24.1	56.9	19.0
	Ženski	33.1	50.5	16.4
STAROST	Od 18 do 29 godina	24.0	52.4	23.6
	Od 30 do 39 godina	26.1	53.4	20.5
	Od 40 do 49 godina	25.0	59.3	15.7
	Od 50 do 59 godina	30.9	52.1	17.0
	60+ godina	37.5	51.9	10.6
OBRAZOVANJE	Osnovno obrazovanje	50.0	46.4	3.6
	Srednje obrazovanje	26.9	53.6	19.5
	Više obrazovanje	28.4	61.1	10.5
	Visoko obrazovanje	29.6	51.6	18.9
Mjesečni prihodi domaćinstva	Do 300 eura	36.7	53.3	10.0
	Od 300 do 600 eura	34.6	48.7	16.7
	Od 600 do 900 eura	27.9	54.3	17.8
	Od 900 do 1200 eura	31.5	57.3	11.2
	Više od 1200 eura	19.6	52.9	27.5

Posebno je interesantno to što žene više ukazuju na problem zagađenja vazduha od muškaraca. Očekivano, slično je i sa starijim ispitanicima i ispitanicama, odnosno onima sa nižim primanjima, na koje zagađenje vazduha utiče mnogo više nego na ostale.

Na koji od sledećih načina zagađenje vazduha utiče na kvalitet Vašeg života?

Neprijatan miris, otežano disanje i loša životna sredina za djecu su najčešće nuspojave zagađenosti vazduha na koje su naši ispitanici ukazali.

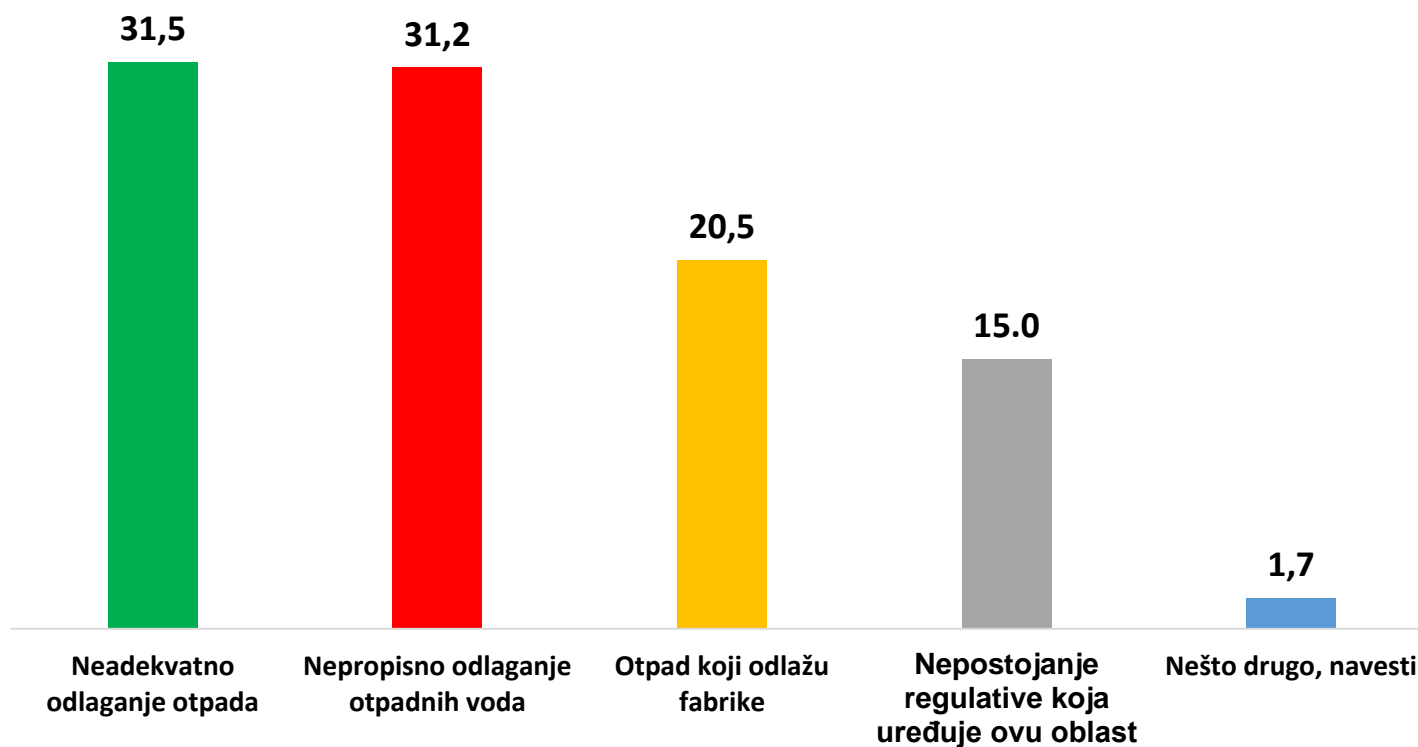
Na koji od sledećih načina zagađenje vazduha utiče na kvalitet Vašeg života?										
		Otežano disanje	Manje aktivnosti na otvorenom	Nadraživan je očiju/nosa/grla	Problemi sa kožom	Preselimo se na drugo, manje zagađeno	Loša vidljivost	Neprijatan miris	Loša životna sredina za djecu	Nešto drugo
POL	Muški	52.3	32.6	28.0	15.9	8.8	18.9	51.8	36.9	2.8
	Ženski	54.8	25.4	36.1	21.7	8.9	20.0	56.2	42.2	2.3
STAROST	Od 18 do 29 godina	48.7	30.9	35.1	17.8	9.9	22.0	57.6	33.0	3.1
	Od 30 do 39 godina	53.6	35.7	32.9	23.6	11.4	24.3	58.6	39.3	0.7
	Od 40 do 49 godina	46.2	31.0	33.1	20.7	11.0	22.8	55.9	44.1	4.1
	Od 50 do 59 godina	53.2	28.8	33.3	21.8	8.3	17.9	50.6	47.4	0.6
	60+ godina	64.2	20.2	27.5	13.0	4.7	12.4	48.7	36.8	3.6
OBRAZOVANJE	Osnovno obrazovanje	61.1	18.5	16.7	7.4	1.9	3.7	46.3	38.9	1.9
	Srednje obrazovanje	51.7	28.7	31.4	16.7	8.8	18.9	54.4	39.0	2.9
	Više obrazovanje	63.5	34.1	40.0	28.2	12.9	25.9	48.2	48.2	0.0
	Visoko obrazovanje	51.9	30.2	37.2	27.1	9.3	24.8	59.7	37.2	3.1
Mjesečni prihodi domaćinstva	Do 300 eura	53.1	25.9	25.9	19.8	12.3	14.8	58	38.3	4.9
	Od 300 do 600 eura	54.0	32.1	29.5	12.5	7.6	21	57.6	43.3	4.0
	Od 600 do 900 eura	59.6	36.5	33.5	18.2	12.8	19.2	54.2	41.9	2.5
	Od 900 do 1200 eura	60.8	40.5	36.7	21.5	11.4	21.5	53.2	40.5	0.0
	Više od 1200 eura	51.4	27.0	40.5	29.7	13.5	24.3	56.8	32.4	0.0

Donekle očekivano, najviše su se žalili ispitanici stariji od 60 godina. Ovo je interesantan argument u prilog tvrdnji da zagađivanje životne sredine ne pogađa baš sve jednako, tako da ni zagađivanje vazduha ne predstavlja „efekat poravnanja“ između socijalno-ugroženih grupa, različitih polova ili generacija. Upravo zbog toga, koncepti poput „ekološke pravde“, koji ukazuju na činjenicu da su siromašniji slojevi stanovništva naročito izloženi zagađenju, dobijaju na značaju.

KVALITET VODE

Da je nivo zagađenosti vode u Crnoj Gori pretjeran, smatra većina od 1002 ispitanika u sklopu sprovedenog istraživanja, jer na skali od 1 do 10 taj nivo zagađenosti iznosi **6.21**

Šta je, po Vašem mišljenju, glavni uzrok zagađenja voda u Crnoj Gori?

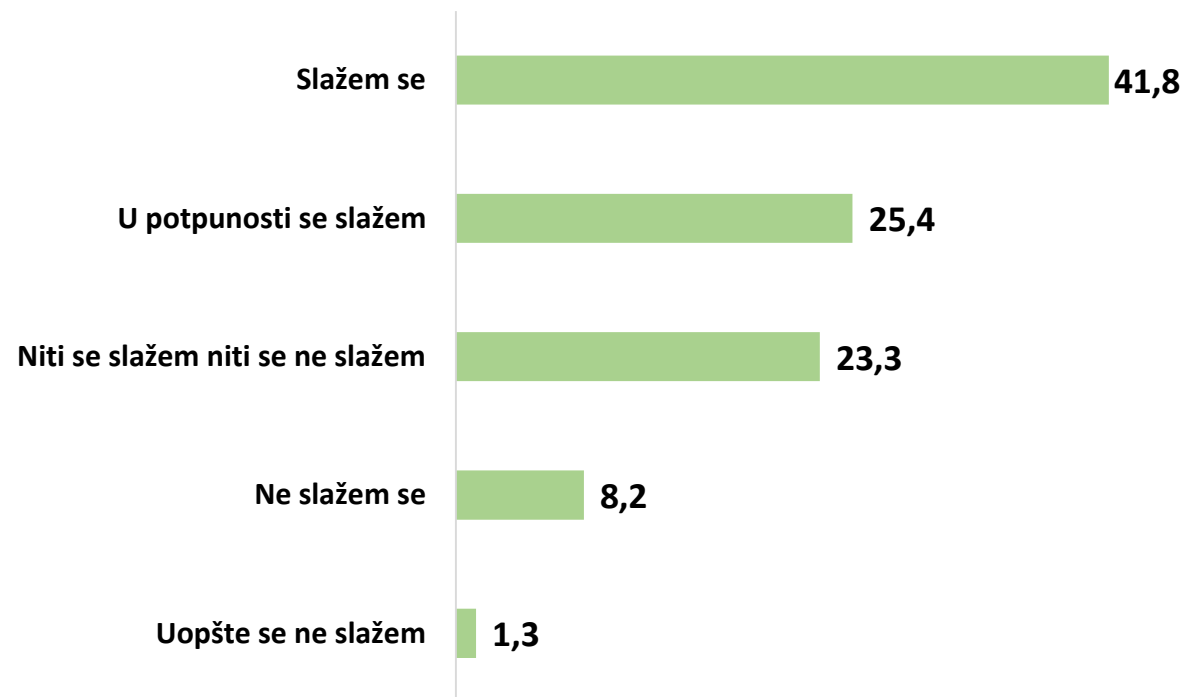

Kao glavni uzrok zagađenja, skoro dvije trećine građana/ki ističe neadekvatno odlaganje otpada ali i otpadnih voda, zatim fabrički otpad i nepostojanje regulative koja bi tretirala ovakva pitanja.

Šta je, po Vašem mišljenju, glavni uzrok zagađenja voda u Crnoj Gori?						
		Neadekvatno odlaganje otpada	Nepropisno odlaganje otpadnih voda	Otpad koji odlažu fabrike	Nepostojanje regulative koja uređuje ovu oblast	Nešto drugo, navesti
POL	Muški	60.7	62.6	37.8	28.6	1.8
	Ženski	60.2	57.3	40.7	29.0	4.5
STAROST	Od 18 do 29 godina	63.2	63.2	42.4	28.4	2.8
	Od 30 do 39 godina	69.3	61.9	40.9	25.6	2.3
	Od 40 do 49 godina	59.3	63.4	39.0	30.8	2.9
	Od 50 do 59 godina	54.3	59.0	41.5	28.7	2.1
	60+ godina	56.5	52.3	32.9	30.6	5.6
OBRAZOVANJE	Osnovno obrazovanje	48.2	32.1	32.1	16.1	14.3
	Srednje obrazovanje	59.0	61.7	40.3	26.7	2.3
	Više obrazovanje	66.3	56.8	41.1	40.0	3.2
	Visoko obrazovanje	67.9	63.5	36.5	35.8	3.1
Mjesečni prihodi domaćinstva	Do 300 eura	55.6	61.1	27.8	32.2	12.2
	Od 300 do 600 eura	52.8	55.8	36.8	31.2	1.9
	Od 600 do 900 eura	59.1	64.0	40.1	25.1	1.6
	Od 900 do 1200 eura	76.4	77.5	47.2	27.0	1.1
	Više od 1200 eura	68.6	45.1	37.3	31.4	3.9

Što su ispitanici stariji, to nezadovoljstvo nivoom zagađenosti raste, dok nezadovoljstvo opada nivoom obrazovanja – ispitanici/e sa visokim obrazovanjem ali i primanjima preko 1200 eura su manje skloni kritici kvaliteta vode u Crnoj Gori. Ipak, ispitanici sa visokim obrazovanjem, kao i oni sa mjesečnim prihodima od 900 do 1200 eura, su po pravilu nezadovoljniji sistemom tretiranja otpadnih voda.

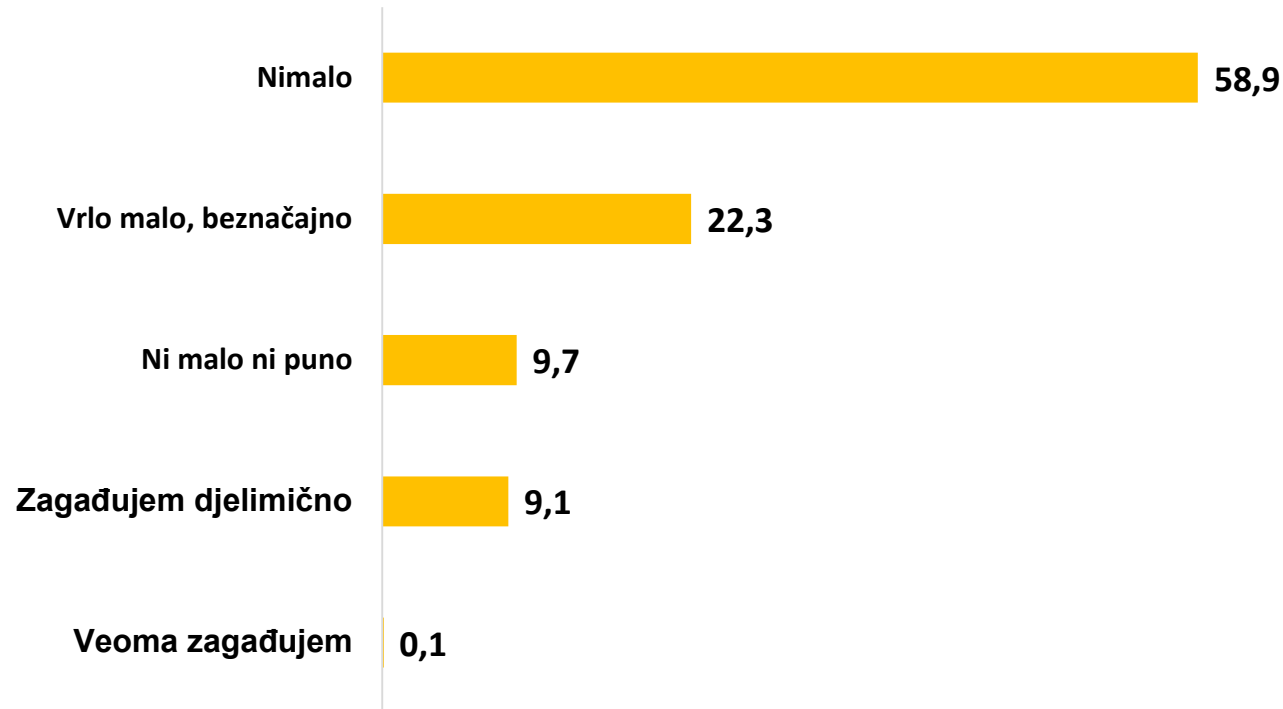
Da li smatrate da je briga za kvalitet vode prevashodno u nadležnosti institucija (lokalnih i državnih) i da kao pojedinac možete da uradite malo u ostvarenju tog cilja

U najvećem procentu (41.8%) ispitanici smatraju da je najveća odgovornost za kvalitet vode u nadležnosti institucija.

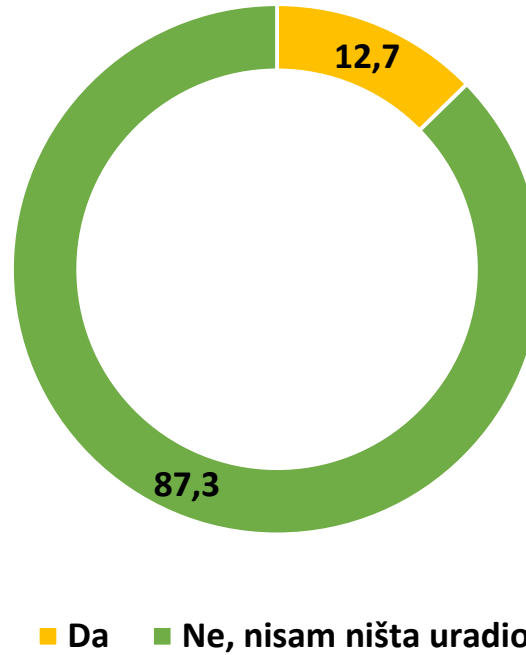
Percepcija ispitanika je da se građani Crne Gore ne zalažu dovoljno za smanjenje zagađenosti voda, jer prosječna vrijednost angažovanja, mjerena skalom od 1 do 5, iznosi 2.18.

Koliko, po Vašem mišljenju, Vi zagađujete vode?

Stavovi o ličnom učešću u zagađenju vode ukazuju na relativno nizak percipirani rizik pojedinca za vode u Crnoj Gori. Da pojedinac/ka ima relativno beznačajnu ulogu u zagađenju vode, smatra oko dvije trećine ispitanika. Da beznačajno ili nimalo utiču na zagađenje vode, smatralo je 4 od 5 ispitanika, dok je svega jedan ispitanik (0.1%) konstatovao/la da „veoma zagađuje“ vode.

Da li ste ikada uradili nešto da bi doprinijeli smanjenju zagađenja voda u CG?

Skoro 90% ispitanika je izjavilo da nije nikada doprinijelo smanjenju zagađivanja voda u Crnoj Gori. Građani koji su izjavili da su uradili nešto da bi doprinijeli smanjenju zagađenju voda u CG (12.7%) kao najčešći vid takve akcije navode to da odlažu otpad na za to propisnim mjestima, kao i učešće u akcijama čišćenja korita rijeka.

		Da li ste ikada uradili nešto da bi doprinijeli smanjenju zagađenja voda u CG?	
		Da	Ne, nisam ništa uradio
POL	Muški	13.9	86.1
	Ženski	11.5	88.5
STAROST	Od 18 do 29 godina	12.4	87.6
	Od 30 do 39 godina	18.2	81.8
	Od 40 do 49 godina	12.2	87.8
	Od 50 do 59 godina	9.6	90.4
	60+ godina	11.6	88.4
OBRAZOVANJE	Osnovno obrazovanje	5.4	94.6
	Srednje obrazovanje	10.1	89.9
	Više obrazovanje	14.7	85.3
	Visoko obrazovanje	25.2	74.8
Mjesečni prihodi domaćinstva	Do 300 eura	6.7	93.3
	Od 300 do 600 eura	11.5	88.5
	Od 600 do 900 eura	15.8	84.2
	Od 900 do 1200 eura	18.0	82.0
	Više od 1200 eura	15.7	84.3

Ipak, to ne znači da ne postoji izvjestan nivo samokritike među ispitanicima, koji je, interesantno, izraženiji među ispitanicima sa osnovnim i srednjim obrazovanjem u poređenju sa ispitanicima sa fakultetskom diplomom.

U kojoj mjeri se slažete ili ne slažete sa sljedećim tvrdnjama?

	U potpunosti se slažem	Slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Ne slažem se	Uopšte se ne slažem
Ako rijeka postane zagađena, činjenica da drugi ljudi neće moći da je koriste za rekreaciju ne smeta mi ako je ja ne koristim	8.8	14.4	13.4	25.8	37.7
Vrijedi potrošiti više novca na kvalitet vode u rijekama jer čiste rijeke omogućavaju kvalitetniji život	30.6	49.3	16.2	3.2	0.6
Čak i ako trenutno ne koristim rijeke, i dalje bih želio da ih sačuvam u slučaju da ih želim koristiti u budućnosti, čak i ako me to sada košta	34.9	44.6	16.2	2.4	1.8
Odgovorni smo za zaštitu rijeka za buduće generacije, čak i ako nas to košta	35.0	46.2	15.6	2.1	1.1
Činjenica da neke životinje i biljke mogu uginuti zbog zagađenja u rijekama je ozbiljan problem	36.6	46.1	14.7	1.8	0.7
Rijeke treba održavati čistim samo ako troškovi nisu veoma visoki, u suprotnom ćemo jednostavno morati da naučimo da živimo sa zagađenim rijekama	12.7	22.9	25.3	18.8	20.4

Građani Crne Gore su najviše (82.7% suma odgovora u potpunosti se slažem i slažem se) saglasni sa tvrdnjom da je ozbiljan problem to što neke životinje i biljke mogu uginuti zbog zagađenja u rijekama, kao i sa tvrdnjom da smo kao građani odgovorni za zaštitu rijeka za buduće generacije, čak i ako nas to košta (81.2%).

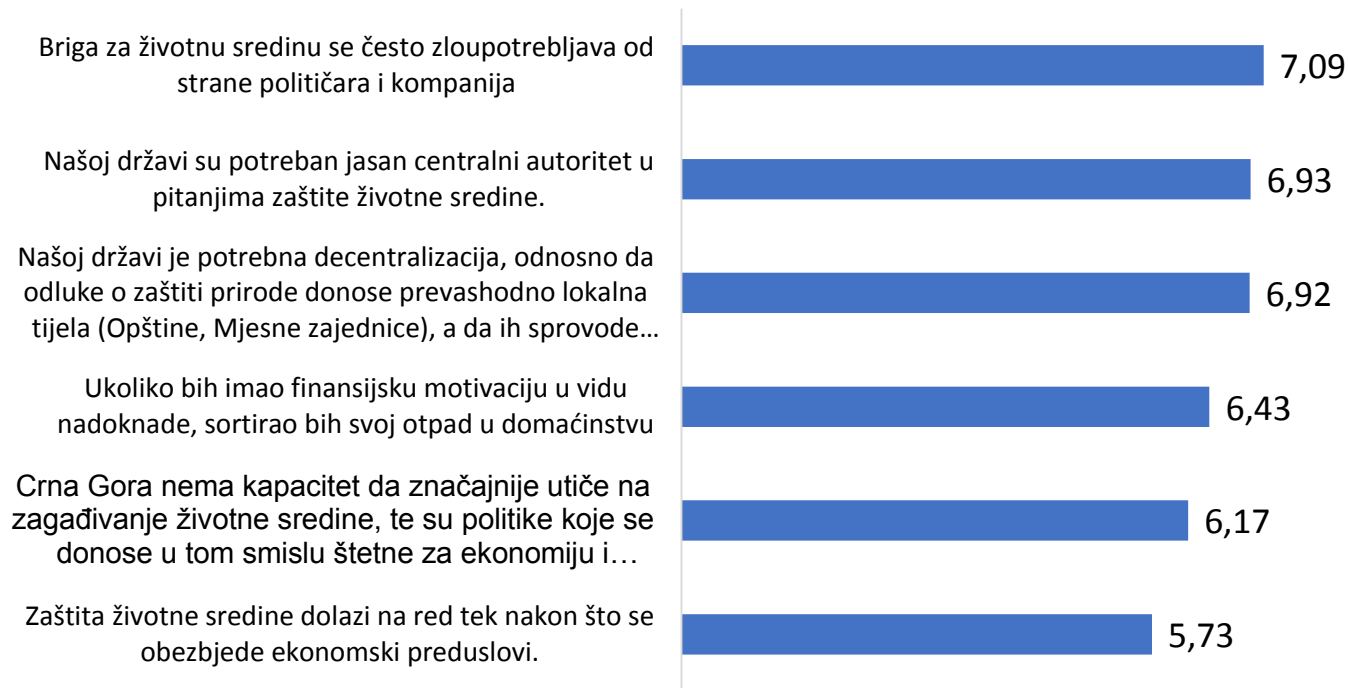
S druge strane, građani Crne Gore najviše se ne slažu sa tvrdnjama koje upućuju na opravdanost zagađenja rijeka u slučaju velikih troškova neophodnih za održavanje čistoće voda.

ZAŠTITA PRIRODE

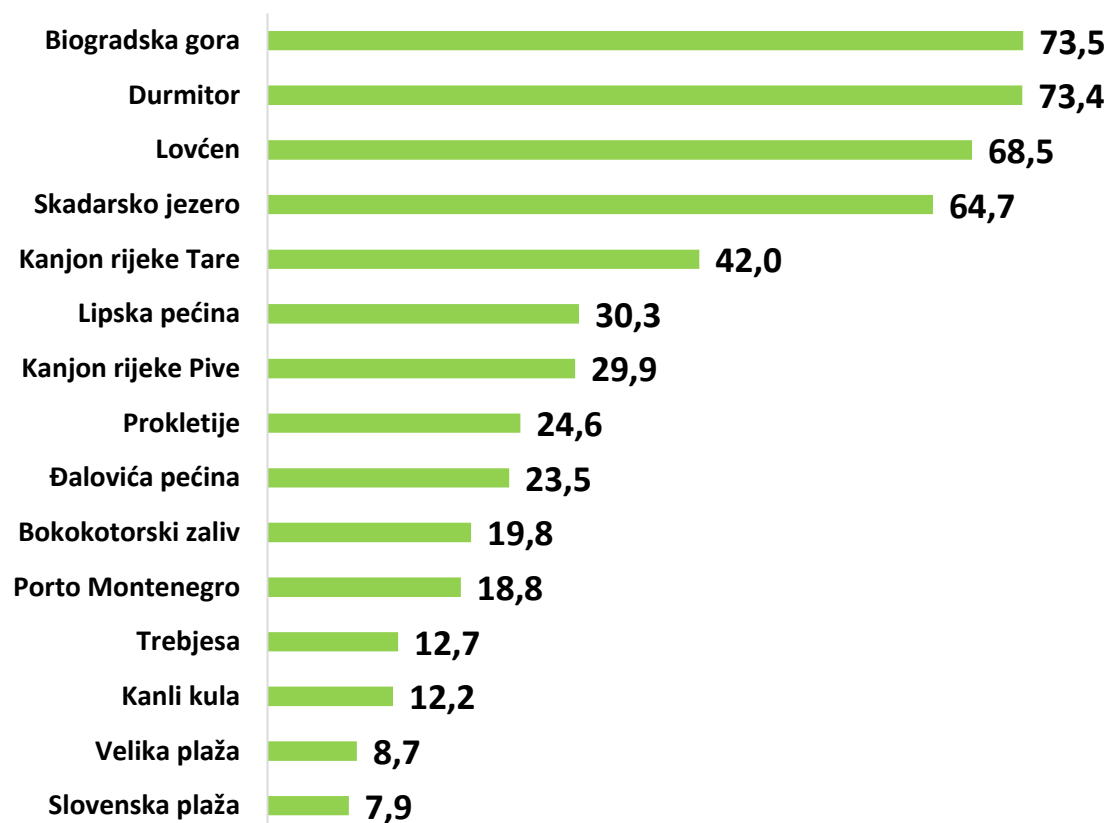
Molimo Vas da na skali od 1 do 10 (gdje 1 znači potpuno nesleganje sa navedenom tvrdnjom, a 10 apsolutno slaganje) odredite svoj stav prema sledećim tvrdnjama:

Odnos građana prema zaštiti životne sredine je u značajnoj mjeri uslovljen načinom na koji se ove teme i njihov značaj komuniciraju javnosti, a pogotovo u odnosu na frejm o dihotomiji između ekonomije i progresivnih ekoloških politika. Najveći dio ispitanika smatra da se briga za životnu sredinu često zloupotrebljava od strane različitih političkih aktera i kompanija, ukazujući na problem tzv. „greenwashinga“, odnosno manipulacije sa ciljem stvaranja percepcije o povoljnom uticaju određene organizacije na životnu sredinu. Dok se to nezadovoljstvo može pripisati širem kontekstu, odnosno nepovjerenju u institucije i političke aktere koje je prisutno u Crnoj Gori, jasno je da postoji ozbiljan problem komuniciranja ekoloških problema. Jednako je interesantna i činjenica da ispitanici podjednako podržavaju (6.93 i 6.92 prosječne vrijednosti na skali od 1 do 10) uspostavljanje centralnog autoriteta i decentralizaciju u odnosu na ekološka pitanja.

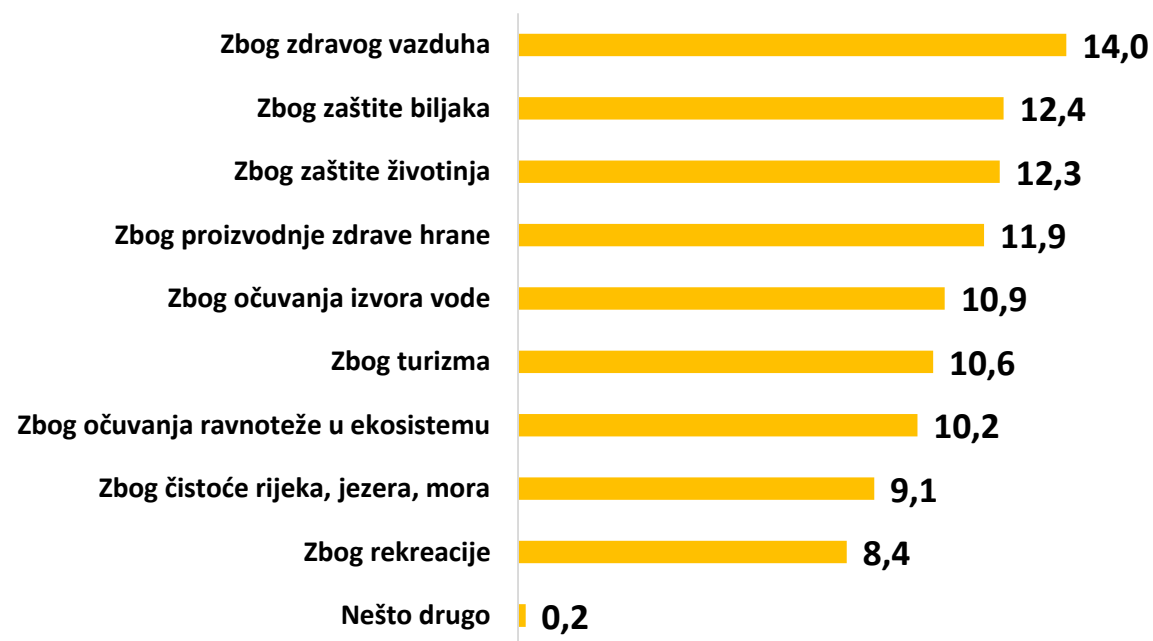
Ekoautoritarna rješenja nešto više podržavaju muškarci, a podrška ovom tipu rješenja raste sa prihodima, ali ne i sa većim stepenom obrazovanja. Tako su ispitanici sa osnovnim obrazovanjem skloniji centralizaciji i postojanju jednog autoriteta u oblasti zaštite životne sredine, u poređenju sa visokoškolicima, magistrima ili doktorima nauka.

Molimo Vas da od ponuđene liste područja/lokaliteta odaberete ona koja su zaštićena:

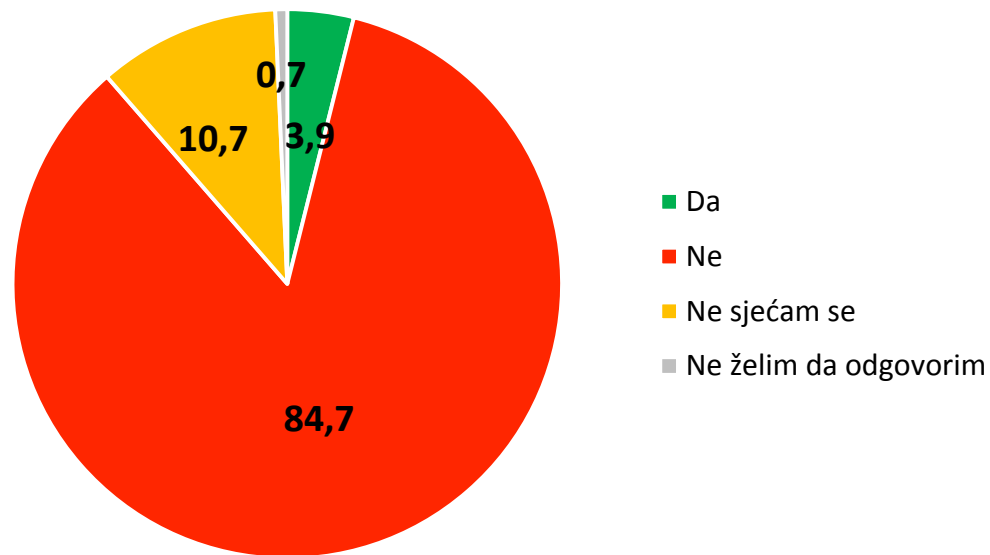
Za „najzaštićeniji“ lokalitet u Crnoj Gori ispitanici smatraju Nacionalne parkove Durmitor, Biogradska gora, Lovćen, Skadarsko jezero...

Po Vašem mišljenju, zašto je važno očuvanje prirode (biodiverziteta) u Crnoj Gori?

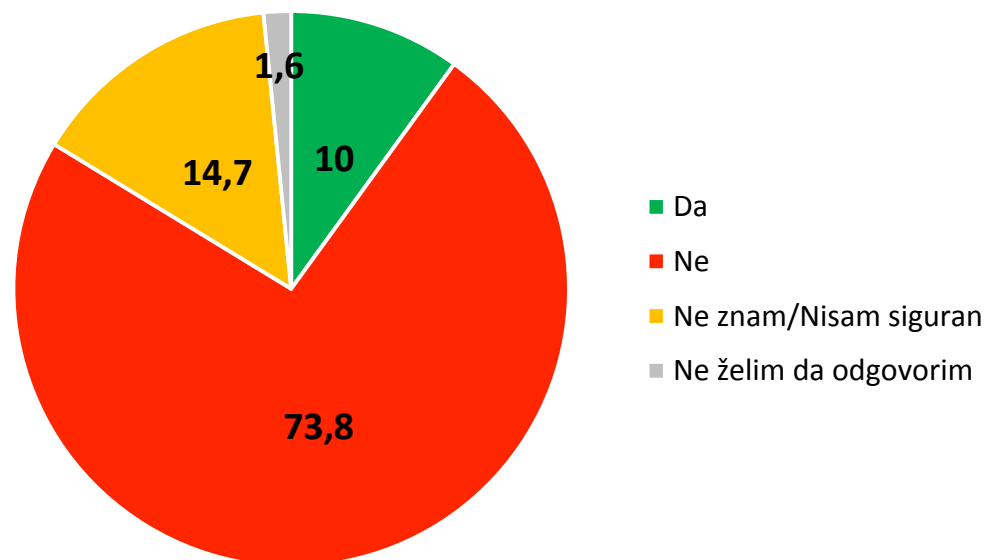
Građani Crne Gore smatraju da je očuvanje biodiverziteta u Crnoj Gori najviše važno zbog zdravog vazduha (14%), zaštite biljaka (12.4%) i zaštite životinja (12.3%). Interesantno je da građani ne daju jasan prioritet nekoj od oblasti, već smatraju da je očuvanje prirode u Crnoj Gori podjednako važno zbog svih aspekata crnogorskog društva i privrede.

Da li ste do sada učestvovali na javnim raspravama u oblasti zaštite životne sredine?

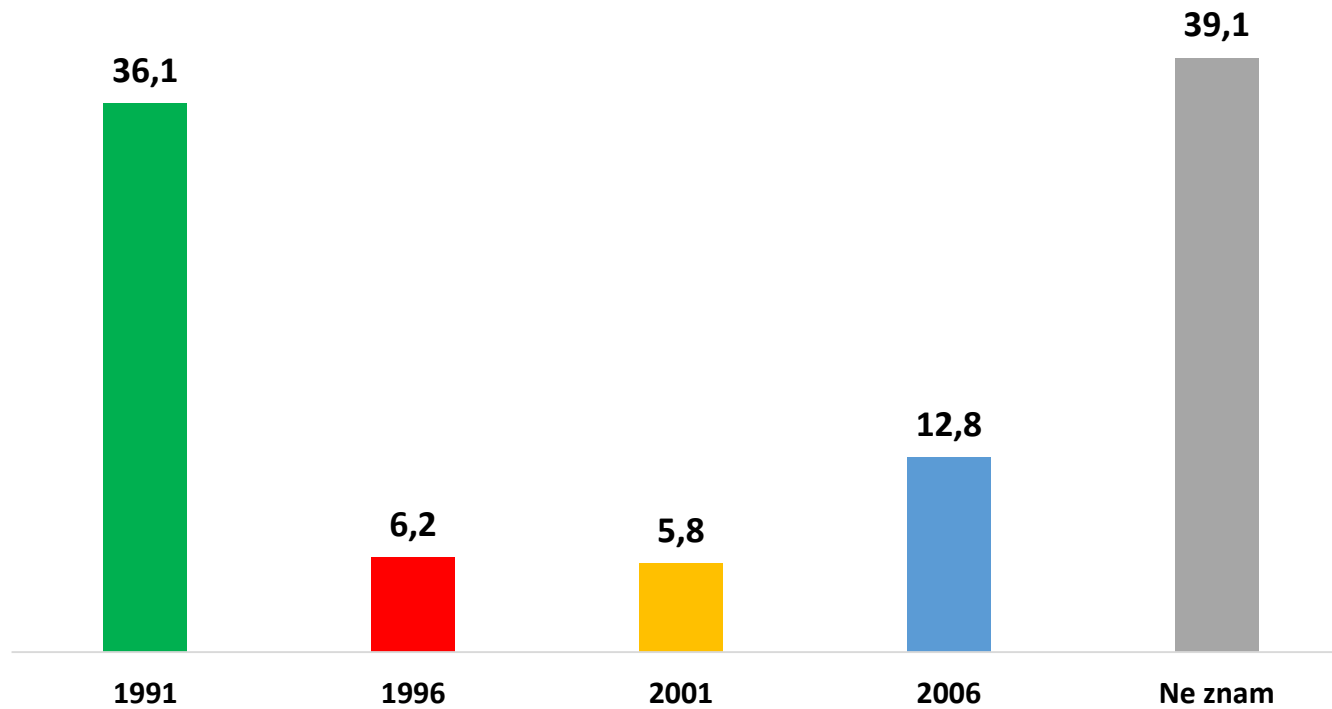
Nizak nivo svijesti prati i nizak nivo odgovornosti i, posljedično, nizak nivo učešća u donošenju odluka koje se tiču zaštite životne sredine. Tako je na javnim raspravama koja se bave ovim pitanjima učestvovalo svega 4% ispitanika, a koji su u prosjeku učestvovali u 3.6 rasprava.

Da li Vam je poznato čemu služi i kako izgleda dokument koji se odnosi na Procjenu uticaja na zaštitu životne sredine?

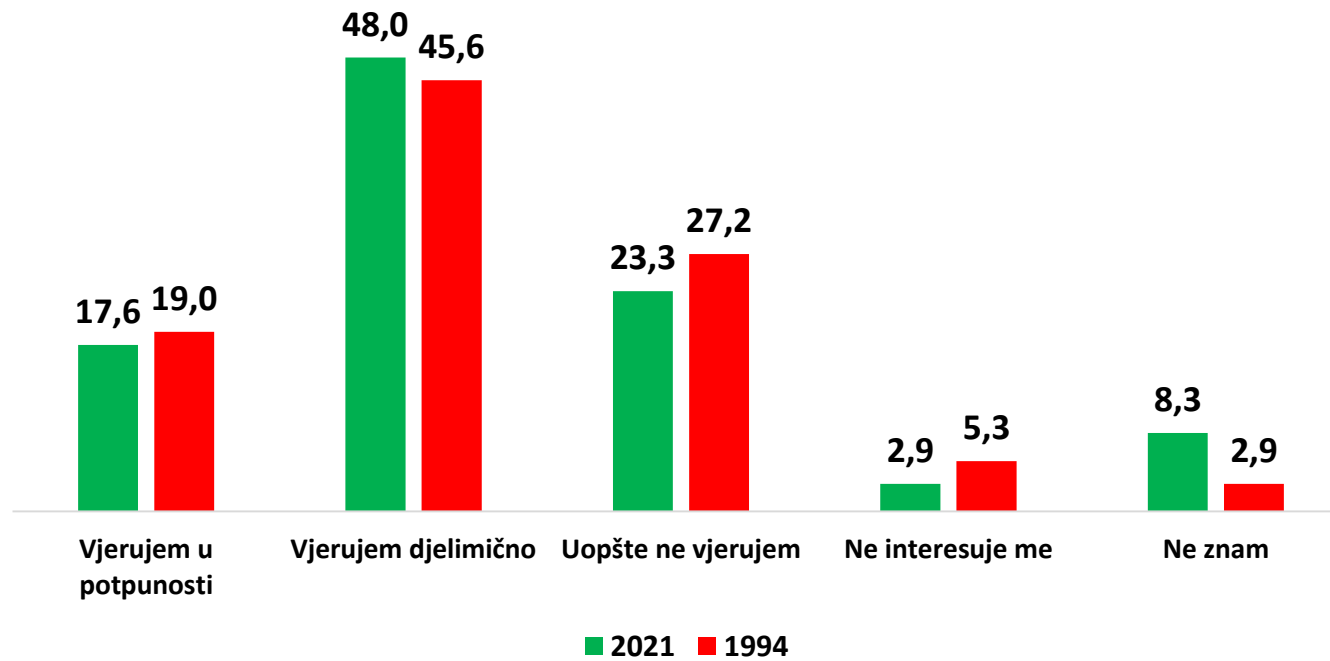
Nizak stepen interesovanja za ove teme posljeđuje neinformisanošću o ključnim dokumentima koji se odnose na zaštitu životne sredine u jednoj radnoj organizaciji, poput Procjene uticaja na životnu sredinu. Tako, svega svaki deseti građanin Crne Gore je upoznat sa Procjenom uticaja na zaštitu životne sredine, dok 14.7% je izjavilo da nisu sigurni da li su čuli za ovaj dokument.

Da li znate kada je Crna Gora proglašena za ekološku državu?

Svega trećina ispitanica/ka je znala koje godine je Crna Gora postala ekološka država, dok je gotovo 40% ispitanika eksplicitno izjavilo da ne zna datum kada je Crna Gora proglašena za ekološku državu.

Vjerujete li u Crnu Goru kao ekološku državu?

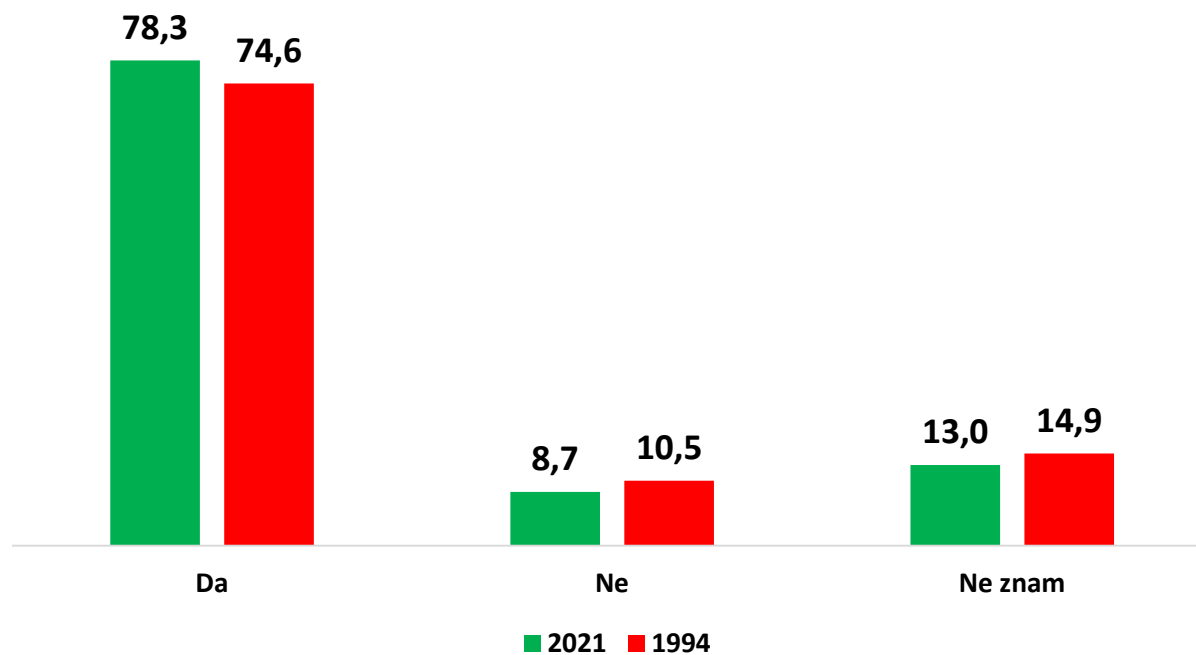
U Crnu Goru kao ekološku državu u praksi vjeruje skoro dvije trećine ispitanika, što je nešto veći procenat u odnosu na slično istraživanje koje je agencija DAMAR sprovela 1994. godine.

		Vjerujete li u Crnu Goru kao ekološku državu?				
		Vjerujem u potpunosti	Vjerujem djelimično	Uopšte ne vjerujem	Ne interesuje me	Ne znam
POL	Muški	19.0	46.8	24.9	3.7	5.5
	Ženski	16.2	49.1	21.6	2.1	10.9
STAROST	Od 18 do 29 godina	16.0	43.6	28.0	5.2	7.2
	Od 30 do 39 godina	17.6	51.1	23.9	4.0	3.4
	Od 40 do 49 godina	18.0	55.8	19.8	0.6	5.8
	Od 50 do 59 godina	23.9	49.5	17.0	2.7	6.9
	60+ godina	13.4	43.1	25.5	1.4	16.7
OBRAZOVANJE	Osnovno obrazovanje	17.9	30.4	21.4	1.8	28.6
	Srednje obrazovanje	13.4	50.9	25.3	2.9	7.5
	Više obrazovanje	29.5	40.0	17.9	7.4	5.3
	Visoko obrazovanje	28.3	46.5	18.2	0.6	6.3
Mjesečni prihodi domaćinstva	Do 300 eura	14.4	26.7	28.9	3.3	26.7
	Od 300 do 600 eura	15.6	53.9	23.4	1.9	5.2
	Od 600 do 900 eura	16.2	55.9	19.4	3.2	5.3
	Od 900 do 1200 eura	21.3	50.6	15.7	3.4	9.0
	Više od 1200 eura	27.5	43.1	25.5	2.0	2.0

Interesantno je i da povjerenje u „ekološki status“ kao ustavnu odrednicu Crne Gore raste sa nivoom obrazovanja za čak trinaest procenata.

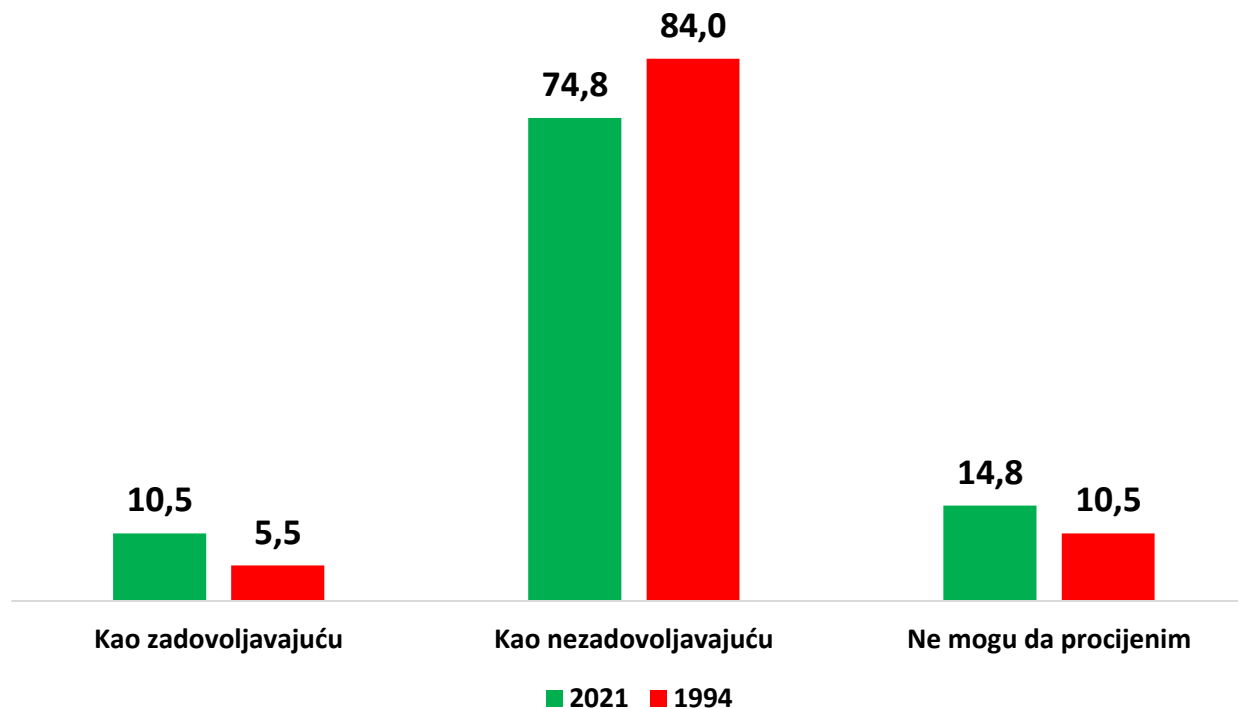

Da li ste pristalica formiranja ekološke policije, koja bi imala velika ovlašćenja u sprječavanju zagađivanja životne sredine?

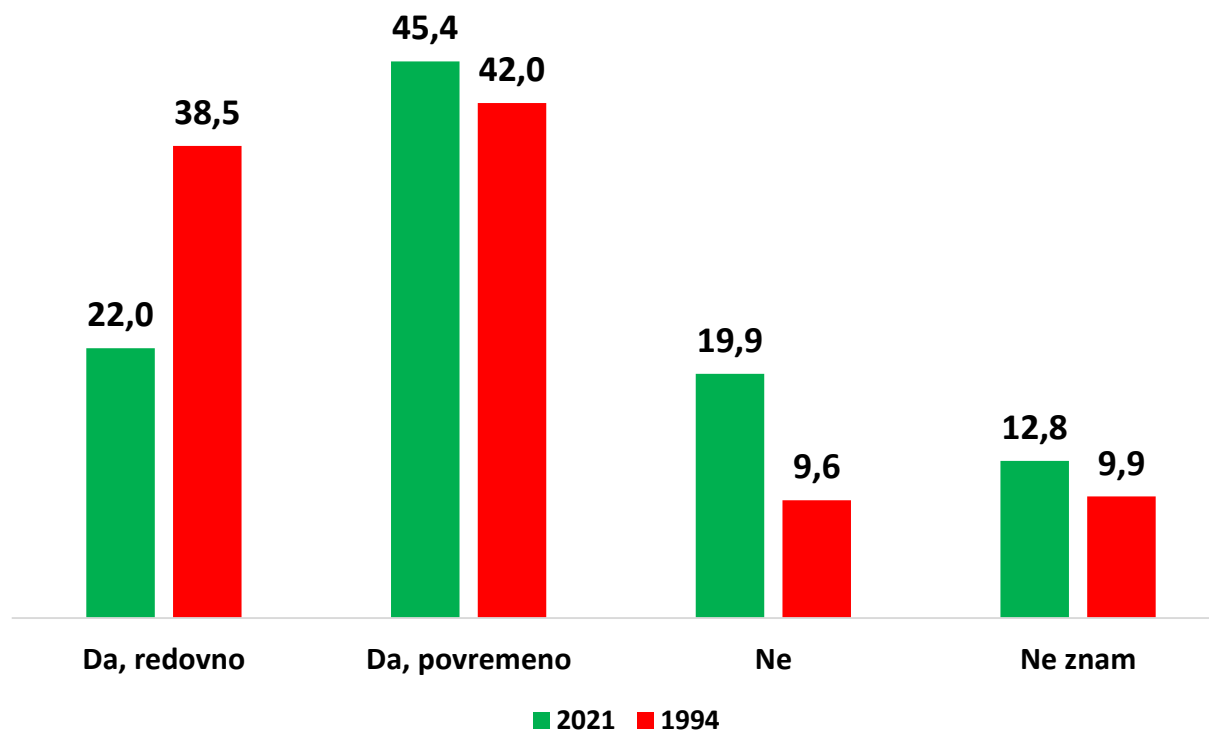
U odnosu na 1994.godinu, veća je i podrška (za 4%) formiranju ekološke policije – posebne jedinice koja bi imala veća ovlašćenja u sprječavanju zagađivanja životne sredine.

Kako biste ocijenili ekološku kulturu naših građana?

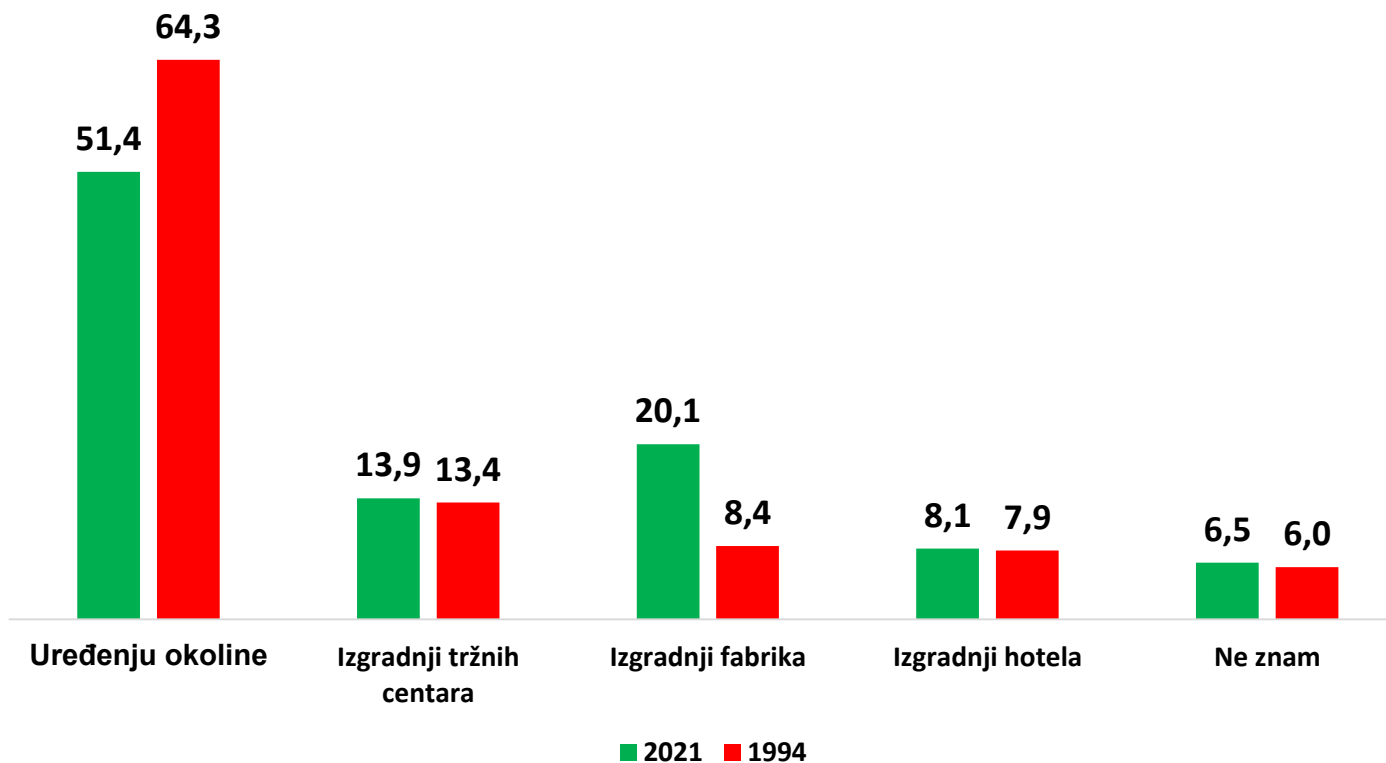
Slična je i percepcija ekološke kulture među crnogorskim građanima. Iako je ista primarno negativna, percepcija je nešto pozitivnija u odnosu na 1994. godinu (10.5 naprema 5.5. procenata ispitanika).

Da li biste se odazvali na poziv da učestvujete u akcijama kojima se poboljšava kvalitet životne sredine u Vašem mjestu (akcije čišćenja grada, obala rijeka, mora ili jezera)?

Ono što je takođe izraženo u odnosu na 1994. godinu je manje interesovanje za prisustvo na ekološkim akcijama. Naime, ovo istraživanje je pokazalo da je sada 13% građani manje spremno da se odazovu pozivu da učestvuju u ekološkim akcijama

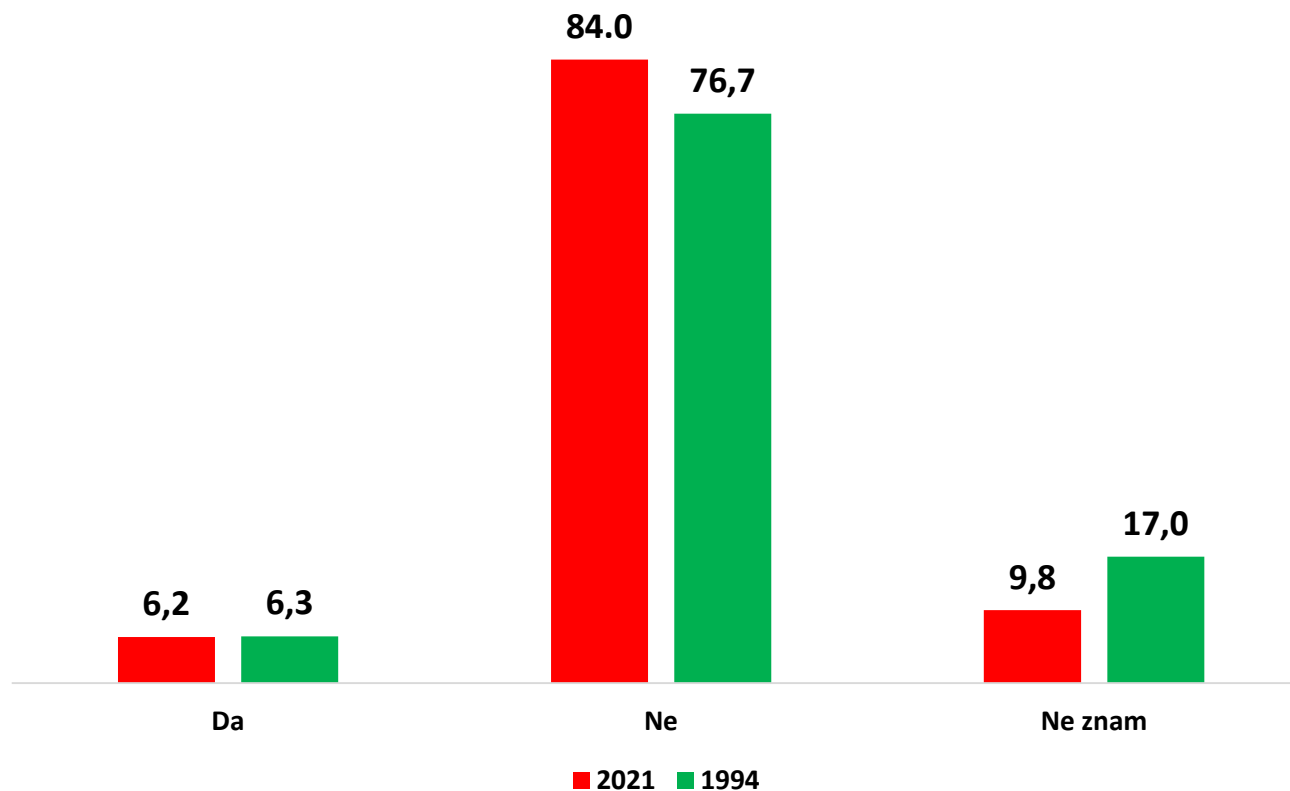
Ukoliko bi bili u prilici da odlučujete o izgradnji nekih objekata u Vašem mjestu, čemu bi dali prednost?

U odnosu na istraživanje iz 1994. godine, ispitanici bi dali veću prednost izgradnji fabrika (20.1% naspram 8.4%) u odnosu na očuvanje okoline (51.4% naspram 64.3%), dok je podrška izgradnji hotela gotovo identična.

Ovaj podatak se može interpretirati na dva međusobno povezana načina: pravce ekonomskog razvoja u Crnoj Gori u proteklih 27 godina, ali i kao indikator štetnog uticaja koji će ekonomski problemi izazvani pandemijom koronavirusa imati na stepen zaštite životne sredine.

Da li biste radi sticanja materijalnog bogatstva ugrozili životnu sredinu nekontrolisanom sječom šume, ulovom ribe, upotrebom nedozvoljenih količina pesticida i sl.?

Ohrabruje i podatak da su građani mnogo decidniji u zaštiti prirodnih dobara naspram sticanja materijalnog bogatstva u odnosu na istraživanje iz 1994. godine.

ZAKLJUČAK

I pored značajnog napretka u pojedinim poljima, stavovi javnog mnjenja o zaštiti životne sredine ukazuju na relativnu stagnaciju kada je u pitanju podizanje svijesti o važnosti problema koji pogađaju životnu sredinu u Crnoj Gori. Ključni nalazi, ali i pojedinačne preporuke navedene u svakoj od četiri sekcije, upućuju na neophodnost edukacije ali i većeg kontakta sa građanima sa ciljem približavanja nekih od kompleksnih procesa koji se odnose na zaštitu životne sredine. Posebno zabrinjava relativna nezainteresovanost građana za procese odlučivanja ali i participaciju u ekološkim akcijama. Objašnjenje za ovakve stavove moguće je naći u činjenici da se ekološka pitanja, ali i ekološka tranzicija, kao kompleksan proces koji obuhvata cjelokupnu reformu društva, posmatra prevashodno kroz cost-benefit analizu i ekonomsku ravan. Iako je ovo očekivano za društvo u razvoju kao što je crnogorsko, neophodnost zelene tranzicije, odnosno potreba da se ista usaglasi sa ostalim razvojnim politikama ukazuje na potrebu za temeljnijom i bržom reformom ka ekološki održivijem društvu.

Ovaj dokument izrađen je u sklopu projekta “Unapređenje ka posvećenij i konkretnij primjeni ekoloških standarda (ARTEMIS)“, uz finansijsku podršku Balkan Trust for Democracy, projekta German Marshall Fund iz Sjedinjenih Država i Ambasade Norveške u Beogradu. Mišljenja izražena u ovoj publikaciji, prikazani ključni nalazi i rezultati sprovedenog istraživanja predstavljaju isključivu odgovornost organizacija koje sprovode projekat i ne odražava nužno stavove i mišljenje ambasade Norveške u Beogradu, Balkan Trust for Democracy, German Marshall Fund ili njegovih partnera.